

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Θ'.

* ΚΕΡΙΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ, 2 ΤΟΥ ΓΕΝΝΑΡΙΟΥ 1911 *

ΑΡΙΘΜΟΣ 417

Ἔνας λαός υφώνεται ἅμα δείξῃ πῶς δὲ φοβῆται τὴν ἀλήθεια. — ΨΥΧΑΡΗΣ

ΣΤΗΝ ΟΡΜΗ ΤΩΝ ΚΥΜΑΤΩΝ

Μεγάλο εἶναι δυστύχημα τίποτε νὰ μὴ λείπει
Τοῦ μάταιου τοῦ ἀνθρώπου,
Ἵ ὦ πολυαγαπημένη μου παλιὰ συντροφισά μου Λύτη,
Ἐξω καιροῦ καὶ τόπου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ. Ἡ καινοβόργια πολιτικὴ τῆς μεσομαϊκῆς.

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ. Στὴν ὁρμὴ τῶν κυμάτων.

ΚΡΕΤΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. Λαοκράτες καὶ Βαλαωρίτης.

ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ. Ἅγια χόματα.

Ν. ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΣ. Τοῦ χάρον παιδί.

Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ. Τὸ παραθύρι.

ΨΥΧΑΡΗΣ. Ἐκδότης, Βελισσιώλης καὶ Συγγραφέας.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΜΑΣ — Ο.ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

Ποῦ νὰ σὲ βρῶ, καὶ ποῦ, ποῦ νὰ σ' ἀποζητήσω.
Τώρα ποῦ τίποτε δὲ μένει,
Ἄπ' τὴ ζωὴ τὴν πρωτινὴ, ποῦ δὲ γυρῆζει ὅπισσω.
Μήτε καὶ μὲ τὴ μνήμη τὴ χαμένη ;

Ἵ ὅλα τὰ πάντα στὴν ἀναβολὴν εἶναι ἀφισμένα,
Στὸ αὔριο ποῦ ποτὲ δὲν ξημερώνει,
Δύναμη δὲν ὑπάρχει πλὴν γιὰ κείνο τὸ ἔνα,
Ποῦ γιάνει καὶ μαζὶ ποῦ θανατώνει.

Ἵ Ἄν ὑπαρχε, σαυτὸ τὸ θεῖο ποτάμι
Ποῦ ἀναδροσῶ τὰ μάτια τώρα μόνο,
Θάποτολμοῦσα νᾶξινα ἢ ψυχή νὰ δοῦμαι
Στὸν ὑπερνό, μὰ καὶ στὸν πιὸ μεγάλον πόνο.

Παρίσι

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

ΑΓΙΑ ΧΩΜΑΤΑ

(G O E T H E)

ΤΟΥ ΦΙΛΟΥ ΜΑΝΟΛΗ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗ

Ἐέρεις τὴ γῆς π' ἀηδόνια υμνοῦν ; Δειμόνι
Πυκνο βαθῆσκιες φυλλωσιες χουσώνει,
ρουφονν γαλάζιου ἐκεῖ ουρανοῦ δροσοῦλα
ἢ ἀγνή συμυρτια κ' ἢ ντροπαλὴ ἢ δαφνούλα.

Πες μου τὴν ξέρεις ; ὦ ἐκεῖ, ψυχή μου,
ἔλα στὴ μυρωμένη γῆς μαζὶ μου.

Τὸν πύργο ξέρεις ; Ἐάγρυπνα κατήλα
μισοφωταεῖ, κ' ἢ Παναγία κοιτάζει
σύμπλη μ' ὄψη σα να κρένει « Μίλα,
Τὶ κλαῖς, παιδί μου, πὸς καημὸς σε σφάζει ; »

Πες μου, τὸν ξέρεις ; ὦ ἐκεῖ ψυχή μου,
τὸν πύργο μου ἔλα να χαρεῖς μαζὶ μου.

Ἐέρεις τὸ λόγγο ; Τὴν ανταριασμένη
κορφή μουλάρι ἀργὰ κλωθάνεβαίνει
μέσα ἀπ' τοὺς πέφκους πρὸς τα βάρδια οἱ βράχοι
σκυφτοὶ καὶ ρέμα ἀφροκυλα οὐκ τὴ ράχη.

Πες μου, τὸν ξέρεις ; ὦ ἐκεῖ, ψυχή μου,
σι' ἀγνα μας ἔλα τα βουνα μαζὶ μου.

ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ

DOYER

ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΙ

Ἵ Ἀφιερωμένο στὴν Κυρία
Βέρα Ρόζα Δεσύλλα.

Τὸ παραθύρι κάτου
κατὰ τὸν κάμπο ἀνιεῖ,
ποῦ ἀπλώνει τὸραμά του
πέρα χλωρό, πλατύ.

Μιὰ μὲ τὸ φῶς λουσιμένο,
χαρούμενο, λαμπρό,
μιὰ ἀπ' τὴ βροχὴ δαριμένο,
σὰν καταχνιὰ πνιχτό.

Τὰ δάση τὸ φουντώνουν,
τὸ' σκίζουν τὰ νερά,
ἔδῳ σκεπὲς τρουπώνουν,
ἐκεῖ χωριὸ γελᾷ,

Καὶ σὰ σὲ ἀχνὸ κρυμένη
ἀντάρας ἢ καπνοῦ,
ὀλδομακρὰ χαμένη
ἢ ἄκρη τοῦρανοῦ.

Στὸ παραθύρι ὡς φέξει
ὁ ἥλιος τὴν αὐγή,

ὄρμᾶ ἢ ψυχὴ νὰ τρέξει
γλυκὰ νὰ τὸν χαρεῖ.

Μοῦ ἀρέσ' ἐκεῖ νὰ μένω
ὀρθῶς, καὶ νὰ θωρῶ
στὸ φῶς πλημμυρισμένο
τὸν κάμπο τὸ χλωρὸ:

Τὸν ἥλιο τὴν ἀντίρα,
πῶς διώχνει ἀπ' τὰ νερά,
τὰ δάση μὲ λιχτιάρι
πῶς τὸν ρουφοῦν γλυκιᾶ,

Πῶς τὰ πουλιὰ λαλοῦνε
φαιδρά, πῶς καθεῖς,
πῶς ὅλα ὅσα πετοῦνε
ἢ δένονται στὴ γῆς,

Φύλλα, φτερούγια, στήθια
ἀνοίγουνε πλατιά,
γιὰ νὰ χαροῦνε πλήθια
τὴ θεϊκὴ χαρά.

Κ' ἐνῶ καινούριο κάτι,
ποῦ χτῆς δὲν τόχε δεῖ,
ξανοίγεται στὸ μάτι —
δέντρο ποῦ τῶρ' ἀνθεῖ,

Ἡ πύργος στὴ μακρότη,
ἢ μιὰ ἀπαλὴ πλαγιά—
μὲς τὴ θερμὴ λιμπρότη
γλυκοβυθᾶ ἢ καρδιά,

Καὶ πλέρια μεθυσμένη,
ἀπὸ τὴ θεία ὄρμη
τῆς μέρας ποῦ προβαίνει
ἀρίνει νὰ συσθεῖ.

Μὰ ὅταν ὁ ἥλιος γύρει
καὶ ρθεῖ τὸ βράδι ἀχνό,
ξανά στὸ παραθύρι
πηγαῖνω κι ἀκουμπῶ.

Καὶ βλέπω πῶς ὁ κάμπος,
τὰ δάση, τὰ νερά
μὲς τὰπυλὸ τὸ θάμπος
βυθίζονται σιγά,

Πῶς κουρασμένα γέρουν
πουλιὰ, κλαδιὰ κι ἀνθοί,
πῶς οἱ ἀνθρώποι σέρνουν
τὸ βῆμα τους βαρῶ.

Τὰ βῶδια ποῦ γυροῦνε
ἀργὰ ἀπὸ τὶς βοσκές,

τὶς ὑστερνὲς ποῦ σβοῦνε
στὴ σιγαλιὰ φωνές,

Πετάματα χαμένα
στὰ θάμψη νὰ γρικῶ,
ὅσα θολὰ, σβησιμένα
τὴν ὥρ' αὐτὴ ἀγαπῶ!

Κ' ἢ ἄχνα ὅσα θολώνει
τὸν κάμπο πὺς πολὺ,
σιγὰ ἀπαλὰ μοῦ ἀπλώνει
καὶ μέσα στὴν ψυχὴ,

Κι ὅτι ἔχω ξεχασμένο
στὰ βάρθη τοῦ καιροῦ
μοῦ τὸ ξυπνὰ θλιμένο
καὶ ζωντανὸ στὸ νοῦ.

Κι ὡς νᾶν' τὸ παραθύρι
πρὸς τὴ ζωὴ ἀνοιχτό,
ἔχ' ἢ ψυχὴ μου γύρει
καὶ κλαίει κάθε σβησιτό.

Κάθε καλὸ χαμένο,
κάθε παλιὰ χαρὰ
καὶ κάθε μου πνιμένο
στοῦ Χάρου τὰ νερά.

Κι ὡσὰν ἀγάπη λίγη
πυὰ ἐδῶ νὰ τὴν κρατεῖ.
ποθεῖ μακριὰ νὰ φάγει
κι αὐτὰ νὰ πᾶει νὰ βρεῖ.

ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ, ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΗΣ

ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Ὁ ἀθηναϊκὸς ἐμπνευστὴς, ὁ καινούργιος
ἐτόμος ποῦ κάθε χρόνο, τέτοια ἐποχὴ, τὰς κατε-
βαίνει στὴν Ἀθήνα, πᾶργήσῃ φέτο κι ὅπως λογα-
ριάζω, (παρῶν πὼς δὲ θὰ βγῆ πρὶν ἀπὸ τὸ Φλεβά-
ριον, 1911. Νὰ ξέρετε ὅμως πὼς δὲ φταίω ἐγὼ. Ἐ-
κεῖ ποῦ εἶτανε τὸ χειρόγραφόν μου ἔτοιμο, ἀναγκά-
στηκα νὰλλάξω τυπογράφον. Μοῦ ζήτησε πάρα πολ-
λοὺς παράδες ἢ παλιῶς. Δηλαδή. Τοῦ πλέρωσα ὡς
πέρσι ἀρκετούς, ἑκατὸ φράγκα, μὲ τὸ συμπάθειο,
τὸ τυπογραφικὸ φύλλον, καὶ τὰ χίλια τάντιτυπα.
Τώρα μοῦ γύρεθε ἄχαφνα ἑκατὸν εἰκοσι πέντε τὸ
φύλλον. Καὶ τὰ *Δυὸ Ἀδέρφια* λογαριάζανε τὸ λιγώ-
τερο εἰκοσι πέντε φύλλα. Φαντασθῆτε! Μοῦ κοστί-
ζουνε τὰ βιβλία μου ἀπάνω κάτω δυὸ χιλιάδες
φράγκα χρυσά, κάθε χρόνο, τὰ τυπωτικὰ μόνο. Καὶ

πόσα δὲ στεριούμαι, γιὰ νὰ τάχω διαθέσιμα! Περισσότερα νὰ βάλω δὲν μπορῶ καὶ δὲν ταιριάζει. Αὐπήθηκα πολὺ τὸν τυπογράφου μου, ἐπειδὴ ὁ στοιχειοθέτης εἴτανε Ῥωμιὸς καὶ πήγαινε ἢ δουλειὰ βολῶν. Μὰ δὲν εἶπαμε Ῥωμιὸς; Σὰ βέρος Ῥωμιὸς τὸ λοιπὸν, βαρέθηκε θαρῆρῶ, δηλαδὴ μὲ ξαπόλυκε· ἀντὶς νὰ μὲ βοηθήσῃ, πήγε νὰ βρῆ καὶ τοῦ λόγου του πῶς ὁ καημένος ὁ τυπογράφος, ἀπὸ τὰ πολλὰ τὰ ἔξοδα κιντύνει νὰ τὰ φέρῃ ἕξῃ κ' ἓνα. Εἶχε σφεῖρα, δὲν εἶχε ὁ φίλος νὰ μοῦ κάμῃ τέτοιες κουβέντες καὶ νὰ πάρῃ τὸ μέρος τοῦ τυπογράφου, ποῦ κέρδιζε μιὰ γλύκα μαζί μου, ἄγνωστὸ μου. Ἐγὼ σίγουρο πῶς σφεῖρα νὰ τὸν κρατήσω δὲν εἶχα. Κ' ἔτσι βάλθηκα νὰ γυρέω. Ἐφρολα τυπογράφος δὲ βρίσκεται. Ἐρεῖς μῆνες περάσανε ὡς που νὰ πετύχω τὸν κατάλληλο. Ἐπρεπε νὰ γράψω, νὰ προσμένω ἀπάντησιν, νὰ ξετάσουμε τίς τιμές, τὸ χαρτί, τὰ ψηφιά, μ' ἓνα λόγο, νὰ φροντίσω γιὰ ὅσα φροντίζει σ' ἕλους τοὺς τόπους τοῦ κόσμου, ὁ ἐκδότης, ἔχῃ ὁ συγγραφέας ὁ ἴδιος.

Δὲν τελειώσανε οἱ φροντίδες μου μῆτε πάσανε τὰ ντέρτια μου, μὲ τὸ νῆμαλα στὸ χέρι τὸν τυπογράφου ποῦ γύρεδα. Στὴν ἀρχῆ, δηλαδὴ ἀλάκαιο μῆνα, μ' ἔφησε μὲ τὴν ἀργητά. Θὰ βαστούσε τὸ λιγώτερο ἓνα χρόνον, ἀν ξακολουθούσαμε νὰ βαδίζουμε σὰν τὴ χελώνα. Κάνω λοιπὸν ἀπόφαση καὶ τοῦ δηλώνω πῶς τοῦ κάκου· ἂν τὰ **Δυὸ Ἀδέσφια** ἔτσιμα δὲν εἶναι, τὸ ἀργώτερο τέλια τοῦ Φλεβάρη, τοῦ τάφινω, νὰ τὰ χαίρεται, καὶ τὰ ἔξοδα σὲ βάρος του. Τὰ χρειάστηκε, κι ἀπὸ τότες, πάει νὰ πῆ ἀπὸ τὰ ἔμπα τοῦ Ἄη Δημήτρι, τρέχει τρέχει ὁ κακομοῖρης σὰ νὰ εἶχε, μὲ τὸ συμπάθειο, κάπου πιπέρι. Φιλοτιμήθηκε κιόλας ὁ ἄθρωπος, ἔβαλε τὰ δυνατὰ του καὶ τὰ πάμε πρίμα. Κάθε μέρα περίπου μοῦ ἔρχονται τὰ δοκίμια γιὰ τὴ διόρθωσιν, ὥστε τὴν ἀνάσα μου δὲν προφταίνω νὰ πάρω. Μὴν ἀπορῆτε ὡςτόσο, μὴν τρομάξετε μὲ τὰ λάθια ποῦ δὲ γίνεται νὰ μὴν ἔχῃ, ἀφοῦ τὰ στοιχειοθετοῦνε γυναικες, ποῦ γρὸ ἀπὸ ῥωμαϊκά δὲν ξέρουνε. Ὅπως κι ἂν εἶναι προχωροῦμε καὶ γιὰ δυὸ μῆνες θὰ τελειώσουμε.

Θὰ τελειώσουμε! Καλέ, τί κάθουμαι καὶ λέω; Θὰ τελειώσω μὲ τὸν ἐκδότη, μὰ θὰ γίνω ἀμέσως βιβλιοπώλης. Τότες ἔχουμε ἄλλα ντέρτια. Δὲν ταιριάζει κιόλας νᾶχω πολλὰ παράπονα, ἐπειδὴ τίς πρώτες βδομάδες, τίποτα δὲν εἶναι ἀκόμη μπροστὰ σὲ κείνα ποῦ μὲ προσμένουνε κατόπι—καὶ ποῦ βαστοῦνε ὅλο τὸ χρόνο. Τουλάχιστο σὰ μοῦ φέρουνε τὸ καινούργιο μου τὸ βιβλίον, βλέπω ἀπάνω κάτω τί ἔχω νὰ κάμω. Πρέπει νὰ στείλω ἀντίτυπα, καμὴ τρακσαριά. Τὸ λοιπὸν, παίρνω καὶ τὰ στοιδιάζω ἕκα-

τὸ ἕκατὸ ἀπάνω σ' ἓνα σακαμάκι, κοντὰ στὸ γραφεῖο μου. Ἐ! πρέπει κάτι νὰ βάλω γιὰ τὸν καθέναν, μιὰ λεξούλα ἢ μιὰ ὑπογραφή. Πιπιλίζω τὰ μυαλά μου· κάποτες βγαίνει, κάποτες δὲ βγαίνει, κάποτες πάλε βγαίνει καὶ δὲ βγαίνει, δηλαδὴ στάζει ἀπὸ τὴν πέννα μου μὲ τὸ μελάνι καμὴ καλὴ μπουσκάδα. Δὲ φτάνει τὸ γράψιμο, ἢ ἀφιέρωσιν δὲ φτάνει. Ὅμπρὸς τώρα τὰ χαρτάκια μὲ τὴν ἀντρέσσα τοῦ καθενός. Βάσανο μεγαλύτερο δὲ γνωρίζω. Γιὰ πῆτε μου· ξέρετε τοῦ λόγου σου Ῥωμιὸ, ποῦ νᾶχῃ μιὰν ἀντρέσσα, ἐννοῶ μιὰ, δὲν ἐννοῶ χίλιες; Ἀλλάζει κάθε τόσο, δίχως εἰδησιν νὰ σοῦ δώσῃ. Χώρια τίς κρατῶ τίς ἀντρέσες ὀλωνῶνε κι ὡςτόσο πάντα σκοῦρα θὰ τὰ φέρω. Συχνά, πολὺ συχνά, μοῦ γυρίζει πίσω ἢ πόστα τὸ πακέττο. Γιατί πρέπει κιόλας νὰ τὰ πακετάρω. Εἶπα πῶς εἶμαι βιβλιοπώλης. Ναίσκε. Μὲ τὴ διαφορά ποῦ ὑπάλληλο δὲν ἔχω. Ἐχω ἓναν ἄθρωπο σπῆτι· ποῦ ἢ δουλειὰ δὲν τοῦ λείπει, ἐπειδὴ πλούσιος ἐγὼ δὲν εἶμαι νᾶχω περέτες λογιῶ λογιῶνε· ἔταν ἀδειάζει, φροντίζει καὶ γιὰ τὸ πακεττάρισμα. Τὰ κουβαλᾷ μάλιστα καὶ στὴν πόστα, μπόγους μπόγους. Ἄς ἀφήσουμε πιά καὶ τὸ κόστος, ποῦ λίγο οὐκ ἔστι.

Νομίζετε πῶς γλύτωσα; Μεγάλο σας λάθος. Ἡ δουλειὰ βαστᾷ γιὰ μένα ὅλο τὸ χρόνο. Ἐδῶ-ἔδῶ δυσκολέβουμαι πῶς νὰ ξακολουθήσω, πῶς νὰ σὰς τὸ πῶ. Νά, πολὺ ἀπλά. Ζητῶ συγνώμη, πρέπει νὰ μὲ συμπαθήσουνε ὅσοι ἔχουνε τὴν καλοσύνη καὶ μοῦ κάνουνε τὴν τιμὴ, νὰ μοῦ γυρέψουνε πότε κανένα μου βιβλίον, πότε, καὶ μάλιστα τὸ πιὸ συχνά, τᾶπαντὰ μου. Ἀργῶ νὰ τοὺς τὰ στείλω καὶ νὰ μὴ θυμώνουνε, γιατί δὲν τὸ φαντάζονται τί κόπο ποῦ μοῦ δίνει, τί καιρὸ ποῦ μοῦ παίρνει, ὡςπου νὰ ἐτοιμάσω ἓνα καὶ μόνο πακετάκι ἀπ' ὅλα μου τὰ ἔργα. Ὁ βιβλιοπώλης ἔχει μαγαζῖ· ἐγὼ δὲν ἔχω. Σπῆτι μου δὲν κατοικοῦνε μονάχα βιβλία· κατοικοῦνε καὶ ἄθρωποι. Θέλουνε λίγο τόσο κι ἀφτοί. Τὸ λοιπὸν ἀναγκάζουμαι τίς διάφορες μπάλλες, ποῦ λένε, μὲ τὰντίτυπα ἐνὸς τόμου τὴν καθεμιὰ, νὰ τίς χύσω κάπου, ὅπως κι ἔπου μπορῶ, ἀκόμη κι ἂν τίς βάλω τὴ μιὰν ἀπάνω στὴν ἄλλη. Φαντάζεστε τότες πιά τὰ βάσανά μου γιὰ νὰ ξεθάψω ἀντίτυπα ἀπὸ τὴν μπάλλα ποῦ βρίσκεται κάτω. Ἐλπίζω γλήγορα νὰ τὰ βολέψω ἀλλιῶς τὰ πράματα, δηλαδὴ νὰ παρακαλέσω τὸν Κολλάρο νὰ μοῦ τὰ φυλάξῃ ἀποθήκη στὸ μαγαζῖ του, κι ὅποιος θέλει, νὰ τοῦ στέλνῃ ὁ Κολλάρος, μ' ἔξοδα ἐννοεῖται τοῦ μουστερή μας. Βέβαια πῶς χάρισμα δὲ γίνεται νὰ φροντίσουνε στὸ βιβλιοπωλεῖο, καὶ πολλὰς φορές τρόμαξα μὲ τὸν παρὰ ποῦ σοῦ τρώει τὸ μοῖρασμα. Πεντακόσια φράγκα τὸ χρόνο σοῦ κατρακυλοῦνε ἄψε σῆσε

στό ταχυδρομείο με τέτοιο σύστημα, και πεντακόσια φράγκα για μένα είναι πολλά, πάρα πολλά μάλιστα.

Τουλάχιστο, αν πιάνανε τον τόπο τους ή α δέ σκοτωνόμαστε άδικα να βρω πρώτα το αντίτυπο, έπειτα την αντρέσσα, έπειτα και δυο λόγια που μου τὰ γυρέβει κιόλας ο άνταποκριτής μου. Πέρσι μου έρχεται στὰ καλά καθούμενα ένα γράμμα ένός δημοτικιστή Πολίτη, απειλισμένο, άνταρμένο, βιαστικό. Άμάν! Άμάν! Έχει ανάγκη, λέει, από βοήθεια ήθικη, να του γράψω χωρίς άλλο, παρακαλεί, να του δώσω θάρρος, δέν τὰ βγάξει πέρα με τους ίσχυρούς μας που τον καταπολεμούνε, προσφέρω σε μένα κ.τ.λ κ.τ.λ. Τί να κάμω; Γίνουμαι άνω κάτω, συγκινούμαι, τρέχω, βουτώ ίσια με τις μπάλλες τις κατιανές, παίρνω τάντίτυπα, θλα θλα τὰ μαζώνω, έννιά τόμους, με το συμπάθειο, γυρίζω στο γράφετο μου, κάθουμαι, συλλογιούμαι, του κατεδάξω άπάνω σε κάθε αντίτυπο δυο τρεις άράδες άφιέρωση, και φέδγουνε πια τὰ τρία πακεττάκια. Έστερις από δυο τρεις μήνες, να τα και πάλε μου είχε πει να του τὰ στείλω στην Πόλη, poste restante anglaise — να σου αντρέσσα τώρα και το poste restante! Έπειδή ούτε φάνηκε ο φίλος, ή έγλειξικη πόστα μου γυρίζει τὰ πακέττα μου. Κι έχω μόνο μιά, παρά χίλιες φορές μου συνέδηκε, να ξαναχαίρουμαι τὰ πακέττα που με τον έδρο μου τὰ έτοιμάζω.

Και τώρα, τί λέτε; Το καινούργιο μου τὸ βιβλίο, τὰ **Δυο Άδέρφια**, θὰ παιδεφτώ τάχα και με άφρατο, καθώς τόπαθα με τὰ προηγούμενα; Και τί λόγος; Μήπως δέν ξαναρχίζουμε κάθε τόσο τὰ ίδια; Βέβαια (θὰ χολοσιάσω, θὰ σκάσω και πάλε, θὰ σκάσω και τον παρά μου. Να διήτε μάλιστα που φέτο σας χρωστώ και κάτι παραπανιστό. Σας χρωστώ έναν μποναμά. Ως το Φλεβάρη θὰ προσμένουμε; Δέ γίνεται. Είπαμε για τον εκδότη, για το βιβλιοπώλη τίποτα δέν είπαμε ακόμη, για το συγγραφέα. Το λοιπό, για να σας δείξω την άγάπη μου, για να μην έχετε το δικαίωμα να με λέτε ακαμάτη, από τον Άλωνάρη, 1909, ίσια με σήμερα, έχω σκαρωμένα καιιά δεκαπενταριά διηγηματάκια, φρέσκα φρέσκα, που θὰ τάρχιση, με το 1911, ο **Νουμάς**. Να τὰ καλοχρόνιασετε, όπως από τώρα σας έφκουμε τον καινούργιο χρόνο και γώ.

Μα μήπως δέν ταιριάζει να τον έφκηθουμε ιδιαίτερα έδω και στο **Νουμά** τον ίδιο; Ένα προτέρημα μεγάλο έχει ο **Νουμάς**, ένα προτέρημα—μέσα σε άλλα πολλά, έννοείται — και το προτέρημα είναι που ζή. Ζή τώρα όχτώ χρόνια κι αρχίζει τὰ έννιά. Παιδιά, τή συντρομή σας να του πλερώνετε,

όχι μόνο ταχτικά, μα και διπλά, όσο μπορείτε. Κρίμα θὰ είτανε, θὰ είτανε άμάρτημα στην Ίδέα, να σταματούσε ο **Νουμάς**. Και ντροπή μας, που δέν μπορέσαμε, από ποιός ξέρει τί λόγους, να βαστάξουμε το μόνο ανεξάρτητο, δημοτικό φύλλο που έχουμε. Είμαι βέβαιος πως δέ θὰ διούμε τέτοιο πράμα. Τιμή στον άξιον τον αγωνιστή που πρώτος σηκώθηκε να μάς δώση χέρι. Και για κάτι παράπονα που έχουνε θάρρω μερικοί φίλοι μας μαζί του, άκούστε με και μένα μια φορά. Μέλι θὰ γίνη, ο **Νουμάς**, άμα ο καθαρδουσιάνος πάψη να είναι ζώδι. Με λουλούδια, με τριαντάφυλλα μυρωδάτα, θὰ τους στεφανώνη τὰ κεφάλια τους, άμα πάφουνε οι λεγάμενοι να στεφανώνουνε με άγκάθια τὰ δικά μας. Κάτι ξέρω και γώ που σας το λέω. Μα θὰ τὸ χαρούμε και τέτοιο θάμα. Όλος ο κόσμος, μωρέ παιδιά, θὰ μάς λιδανίζει, μα και μάς καταλάβη ένωμένους. Η δουλειά του καθενός θέλει άνταμειβή. Έγώ δέ γυρέω για μένα—όξω από λίγη άγάπη. Γυρέω για το **Νουμά**, που δούλεψε, που δουλέδει και που θὰ δουλέψη ακόμη χρόνια και χρόνια.

Πέμπτη, 15 του Χριστού, 1910.

ΨΥΧΑΡΙΣ

Η ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΜΙΣΟΡΩΜΑΙΤΙΚΗΣ

Τὴ, λέμε καινούργια τὴν πολιτικὴ τῆς μισῆς γλώσσας και τῆς διπλῆς τῆς γραμματικῆς, όχι γιατί δέν τὴ δοκιμάσανε από τὴν αρχή, άκόμα του γλωσσικού άγώνα πάμπολλοι τεχνίτες του εύκολου λόγου, μα επειδή τώρα και λίγον καιρό φάνηκε σὰ να τὴν όρεχτήκανε και μερικοί σοβαρότεροι.

Οι παλιοί μάλιστα εκείνοι δέν άνεκατώσανε τὴ γλώσσα τους τόσο από πολιτικὴ, όσο από στραβὴ και χωριάτικη ιδέα λογοτεχνίας. Τους φαινότανε δηλαδή πιδ εύγενικὸ ναποφεύγουνε κάτι σαν παραπολὸ σφανταχτερές άλλαγές που έφερε ο λαός στους αρχαίκοὺς τύπους, και να φυλάγουνε τους αρχαίκοὺς τύπους όπου μπορούνε κι όσο μπορούνε.

Οι νεώτεροί μας όμως, που για τούτους σήμερα ο λόγος, ακολουθούνε σωστή διπλωματικὴ στην έφαρμογή των κανόνων τους, αν μπορεί να λεχτὴ κανόνας ένα άκανόνιστο πράμα. Έως μάλιστα πιδ εύλογο θάτανε να τὴν όνομάσουμε, όχι διπλωματικὴ, παρά συνωμοσία, που έχει σκοπό τῆς, παραχωρώντας μερικά όρθογραφικά ή γραμματικά στην καθαρεύουσα, να γελάση τους γέρους, τους αρχόν-

τους, τους καθηγητάδες, και τὸ λαὸ, δηλαδή ὄσους ἢ δὲ θέλουνε ἢ δὲν μποροῦνε νὰ μελετήσουνε τὸ γλωσσικὸ τὸ ζήτημα, ὄσους ἢ δὲν τοὺς συμφέρει, ἢ δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ παραδεχτοῦνε τὴν καθάρια τὴ δημοτικὴ γιὰ γραφτὴ τους γλώσσα, νὰ τοὺς καλοπιᾶσῃ λοιπὸν ὄλους αὐτουνούς, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ τοὺς γυρίσῃ τάχα ἀγάλια ἀγάλια μ' αὐτὸν τὸ μαργιόλικο τρόπο στὸν ἴσιο τὸ δρόμο, χωρὶς νὰ τοὺς ἀγριέψῃ.

Ἔτσι ἔχουμε σ' ὄλα μας τὰ κέντρα, μικρὰ καὶ μεγάλα, σὲ νησιά καὶ σὲ πρωτεύουσες, μερικoὺς ἀγαθοὺς καλοθελητάδες ποὺ τὴν εἶδανε τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ τὴν πρωτοἀλλήσε ὁ Ψυχάρης, καὶ πύργανε μάλιστα καὶ κάτι παραπέρα· ζήτησανε ἐπιλαδὴ νὰ τὴν ἐφαρμόσουνε ὄχι μὲ βιβλία μονάχα, παρὰ καὶ μὲ φημερίδες, μὲ περιοδικὰ, μὲ προπαγάντες, ὡς καὶ μὲ σχολεῖα. Ὅμως στὴν ἐφαρμογὴ τους αὐτῆ, ποὺ χρειάζετανε ἀκόμα μεγαλύτερη, ψυχικὴ δύναμη, καὶ ἀπὸ τὴ δύναμη ποὺ δειξάνε οἱ πρῶτοι διαλαλητάδες τῆς δημοτικῆς, — ἐπειδὴ, σὲ τέτοια ἐφαρμογῆ δὲ γράφεις μονάχα, παρὰ καὶ ἐργασιεῖς, — βρήκανε τόσες δυσκολίες ἐξαιτίας τῆς καταδρομῆς τῶν καθαρευουσάνων, ποὺ λίγο λίγο ἀρχίσανε νὰ κοιλώνουνε. Κ' ἐπειδὴ, εἶταν οἱ περισσότεροὶ τους ἀνθρώποι μὲ κάποια συνείδηση, ἀγωνιστήκανε νὰ δικαιολογήσουνε τὸ κώλωμά τους, ἐνομάζοντάς το, ἄλλος πολιτικὴ, ἄλλος στρατηγικὴ.

Οἱ πωότερες ἀπ' αὐτὲς τὲς μισοδοκιμῆς γκρεμιστήκανε καὶ πέσανε. Οἱ ἄλλες θὰ πῆσουνε καὶ αὐτὲς μὲ τὴν ὥρα τους. Ἐπειδὴ ὄσο καὶ ἂν εἶναι δημοτικὰ τὰ κάστρα τους, ἔχει Μιστριώτικο ἄμμο τὰσβέσει τους.

Τὸ μεγαλύτερό τους ἐπιχείρημα εἶναι πὼς ἢ δημοτικὴ ὀλοκάθαρη δὲν μπορεῖ νὰ προδέψῃ, ἐπειδὴ ὁ Ψυχάρης καὶ ὁ Πάλλης δὲν ἀρέσουνε στὸ καθαρευουσιάνικο τὸ κοινό. Σὰ νὰ μᾶς λένε πὼς καὶ καθάριο νερὸ δὲν πίνεσαι ἂν τύχη μᾶς τὸ κουβαλήσουνε, ἄς ποῦμε καμῆλες! Μὰ ἐγὼ θαρρῶ πὼς δὲν εἶναι: μήτε καμῆλες αὐτοὶ οἱ δυὸ κύριοι. Εἶναι ταῦροι ποὺ δὲ χωρατεύουνε ὄταν τοὺς ἀντισταθῇ κανένας, καὶ ἐπειδὴ σκοπὸς τους καὶ ὄρος τῆς ἐνέργειάς τους εἶναι ἢ ἀλήθεια, καὶ τὴν ἀλήθεια τὴν τρέμει ἢ πρόληψη, πολλὸ φυσικὸ νὰ μὴν τοὺς ἀγαποῦνε αὐτοὺς τοὺς δυὸ οἱ νοικοκυραῖοι μας, μὰ καὶ νὰ τοὺς τρέμουνε μάλιστα.

Βλέποντας λοιπὸν πὼς ἔπαθε ὁ κόσμος εἶδος ψυχαροφοβία, μὴ θέλοντας ὄμως καὶ νὰ ζετινάξουνε ὀλοτέλα ἀποπάνω τους τὴ δημοτικὴ, τὸ ρίχνουνε στὸ «στρατήγημα». Ἀρχίζουνε δηλαδή μὲ εἶδος μισὰ μισὰ, γιὰ νὰ παραχώσουνε τουλάχιστο ἓνα μέρος τῆς δημοτικῆς ἐκεῖ ποὺ σήμερα βλέπουμε καθαρεύουσα

στὴν ἀπανωσιὰ, στὸ βάθος ὄμως βρίσκεται πάντα κατασταλαγμένη ἢ ἐθνικὴ ἢ γλώσσα, σὰν ἐθνικὴ ποὺ εἶναι. Λένε λοιπὸν, ἀπὸ τὴ μιὰ στοὺς καθαρευουσιάνους πὼς ἢ μισορωμαίικη τους δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἀπλοποιημένη ἐλληνικὴ, ἀπὸ τὴν ἄλλη σ' ἐμᾶς πὼς οἱ μικρὲς οἱ παραχώρησες ποὺ κάμανε ἀπὸ πολιτικὴ θὰ χαθοῦνε μὲ τὸν καιρὸ καὶ θὰ πινοῦνε μέσα στῆς δημοτικῆς τὴν πλημμύρα. Πράματα χωρὶς λογικὴ καὶ χωρὶς ἠθικὴ.

Στὸ μεταξὺ ὡς τόσο τί θὰ γίνεται: Ἡ καθαρεύουσα λίγο λίγο θὰ ξαναριζώνῃ, ἢ φευτιὰ θὰ ξαπλώνεται, ὁ δασκαλισμὸς θὰ ξαναφυτρώνῃ, καὶ σὰν ξυπνήσουνε οἱ καλοθελητάδες αὐτοὶ τῆς δημοτικῆς καὶ τρίψουνε τὰ μάτια τους, θὰ γυροῦνε καὶ δὲ θὰ βρίσκουνε ὄσα σπείρανε, ἐπειδὴ τὰ σπείρανε ἀνεκατωμένα μὲ παλιόχορτα καὶ μ' ἀγκάθια.

Σὲ τέτοια μεσαιωνικὰ τεχνάσματα κατεδήκαμε γιὰ νὰ μὴν τοὺς τὸ ποῦμε τοὺς δασκάλους μιὰ γιὰ πάντα πὼς θὰ τοὺς πολεμοῦμε σ' ἀνοιχτὰ καὶ δίχως τὴν παραμικρὴ παραχώρηση, γιὰτὶ παραχώρησι, πάει νὰ πῆ καταστροφῆ, ὅπως θάτανε καταστροφῆ ἢ μᾶς ἔλεγε καὶ ὁ Βενιζέλος ἄξαφνα πὼς γιὰ νὰ μὴν παρατρομάξουνε οἱ Ράλληδες καὶ οἱ Μαυρομιχάληδες, θὰ παραχωροῦσε καὶ αὐτὸς ἓνα μικρὸ ρουσετάκι.

Σὲ τέτοια τερτίπια καταντήσαμε, γιὰ νὰ μὴν τὴν ξεχάσουμε τὴν πατροπαράδοτή μας τὴν ἠθικὴ, δειλὴ καθε φορὰ ποὺ πρόκειται γιὰ ζήτημα ζωτικὸ, ποὺ χρειάζεται καὶ τρόπους ζωτικoὺς ὄσο καὶ ἂν φαίνονται σκληροὶ καὶ παραξηλωμένοι. Τέλος γιὰ νὰ μὴν τὸ παραδεχτοῦμε πὼς οἱ μεγάλες οἱ ἀλήθειες θέλουνε καὶ μεγάλους ἀγῶνες, καὶ γιὰ τοὺς μεγάλους τοὺς ἀγῶνες δὲ σώνουνε μισὰ καὶ φοβιτσάρικα μέτρα, παρὰ μέτρα ἀλάκαιρα καὶ δραστήρια, καὶ πὼς ὄσο ἐναντιώνουνται οἱ ἐχτροὶ τῆς ἀλήθειας, ἄλλη τόση τοικουριὰ τοὺς χρειάζεται, καὶ τέτοια τοικουριὰ ποὺ νὰ φοβοῦνται: καὶ νὰ τρέμουνε, ὅσπου ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος νὰ τοὺς σωπάσῃ, ἐπειδὴ ἄλλη διόρθωση ἀπ' αὐτουνούς δὲν περιμένουμε, τὴν καθαυτὴ τὴ διόρθωση, τὴν προσμένουμε καὶ τὴν ἔχουμε ἀπὸ τοὺς νέους, ποὺ ἐρχονται καὶ ὄλο ἐρχονται μαζί μας, καὶ αὐτὸ εἶναι: ἢ σωστὴ ἢ «προπαγάντα».

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

Ὅσο περισσότεροι σέβασαι τὸ λόγο, τόσο πρέπει νὰ πῆ μετρεῖς τὰ λόγια σου, καὶ νὰ μὴ μιλήσῃς γιὰ ὄλα. παρὰ γιὰ κείνα μόνο ποὺ ἔχεις τὴ συνείδηση πὼς τὰ ἔχεις ὅπως-δήποτε καὶ πὼς μπορεῖς στὴν ἀνάγκη, νὰ τὰ παραστήσῃς. ἔχει μὲ γενικὰ μόνο καὶ μὲ παχιὰ μιλήματα.

Τ Ο Ζ Η Τ Η Μ Α Μ Α Σ

ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ—Στήν «Ἀκρόπολη» τῆς περασμένης Τετάρτης (29 τοῦ Δεκέβρι), σελ. 1, στήλ. 5—6) δημοσιεύθηκε τὸ ἀκόλουθο ἄρθρο :

Ἐνθυμοῦμαι τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ «Νουμᾶς» συνεπλήρωσε τὸ ὄγδον ἔτος ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς του καὶ νικητῆς καὶ τροπαιούχου εἰσέρχεται εἰς τὸ ἔννατον. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ ὁ διευθυντῆς του κ. Δ. Ταγκόπουλος κατήρτισε κατάλογον τῶν συντακτῶν τοῦ β' ἑξαμήνου τοῦ λήγοντος ἔτους, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων αὐτε λίγος, οὔτε πολὺ ἀνέρχεται εἰς 52.

Ἐνθυμοῦμαι τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ «Νουμᾶς». Πολλοὶ τότε ποῦ σήμερον εἶνε θιασῶται τοῦ ἔργου του ἐξανέστησαν κατὰ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Κολλημένοι ὅπως ἦσαν ἐπάνω στὸν διδασκαλισμὸν δὲν εἰμποροῦσαν νὰ ἐννοήσουν πῶς ἦτο δυνατόν μέσα εἰς τὰ τόσα ἀπαρέμφορα καὶ παρωχημένους ἀκριστούς τῶν ἄλλων περιοδικῶν νὰ βγῆ ἓνα νέο ποῦ νὰ γράφεται στὴν γλῶσσα τὴν ζωντανή, ποῦ ὅλοι μιλάμε καὶ ὅλοι ἐννοοῦμεν.

Ἐπῆρξαν μάλιστα πολλοὶ τότε ποῦ πίσω ἀπὸ τὸν «Νουμᾶν» διέκριναν ρωσικὰ ρούθλια καὶ δακτύλους ξένους. Ἐπὶ τὸ πνεῦμα δὲ αὐτὸ ἐγράφησαν καὶ πύρινα ἄρθρα κατὰ τοῦ ἐπαναστατικοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ.

Ἐὰν ὁ διευθυντῆς τοῦ «Νουμᾶ» ἐτύχαινε νὰ μὴν εἶχεν ὑπολογίση τὸ ποσὸν τῆς ἀντιδράσεως ποῦ θ' ἀπῆντα εὐθὺς ἀπὸ τὸ πρῶτόν του βῆμα, ἢ ἐὰν δὲν εἶχε φυσικῶς προικισθῆ μετὰ τὴν ἰσχυρὰν θέλησιν ποῦ ἀνέπτυξε καθ' ὅλον τὸ ὀκταετὲς χρονικὸν διάστημα, ποῦ ἐκδίδει τὸ περιοδικόν του, δὲν εἶχε δὲ πρὸς τοῦτοις καὶ τὸν ἠρωϊσμὸν νὰ στρέφῃ περιφρονητικὰ τὸ κεφάλι του εἰς κάθε ἀνθρωπάκον ποῦ τευτώνοντας τὸ μικρὸ καὶ ἀσήμνοντο σωματάκι του ἐπεχείρησε νὰ παρεμβάλλῃ ἐμπόδια εἰς τὸν κανονικὸν πλὴν ἀνηφορικὸν καὶ ἐπίπονον δρόμον του, ὁ «Νουμᾶς» ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ θὰ συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν μακκαρίᾳ τῇ μνήμῃ περιοδικῶν.

Ἡ νίκη ἢ ἀληθινή, ἢ μεγάλη τοῦ «Νουμᾶ», ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν διευθυντὴν αὐτοῦ κ. Δ. Ταγκόπουλον. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι μαζὺ μετὰ τὸν Ταγκόπουλον καὶ τὸν «Νουμᾶν», προέτειναν τὰ στήθη των ἑτοιμα γιὰ τὸν πόλεμον ποῦ ἀρχίζε τότε καὶ ἄλλα πρωτοπαλλήκαρα τῆς ζωντανῆς γλώσσης, πλὴν ἂν ἔλειπεν ὁ Ταγκόπουλος, ὁ στρατηγός, γιὰ νὰ καταρτίσῃ τὸ στρατόπεδον καὶ νὰ διευθύνῃ ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Ναπολέοντος τῆς ἀγριεῖς μάχης ἐναντίον τῶν Μιστριώτιδων καὶ Σια. τὰ πρωτοπαλλήκαρα αὐτὰ σκορπισμένα εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου θὰ ἤρχοντο νὰ

ρίχνουν ἀπὸ καιροῦ σὲ καιρὸ μιὰ σφαῖρα. Καὶ μετὰ μιὰ σφαῖρα κάθε χρόνον τὸ φρούριον δὲν πέφτει καὶ μάλιστα ἔταν τὴν φρούρησιν αὐτοῦ ἔχει ἀναλάβει ὁ σχολαστικισμὸς καὶ ὁ δασκαλισμὸς.

Ἐνθυμοῦμαι τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ «Νουμᾶς» ἐπὶ κρᾶνε κόσμον, ἐμαστιγώσασα κόσμον, ἐξετοίμπλισε μάτια, ἔδειξε τὸ δρόμον ποῦ φέρνει στὴν ἀλήθειαν, ἐνίκησε.»

Συμπληρῶνοντας τὸ παραπολὺ κολικευτικὸν καὶ εὐγενικὸν ἄρθρον τῆς «Ἀκρόπολης» ἔχοιμε χροῖος νὰ μολογήσουμε πρὸς τὸν ἀγριώτερον πόλεμον κατὰ τοῦ «Νουμᾶ» δὲν τὸν κάμανε οἱ καθαρευουσιάνοι. Αὐτοὶ πολεμοῦνε πάντα φαιδρὰ καὶ πάντα ἀκίνετα. Ἐνθυμοῦμαι τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ «Νουμᾶς» πολεμήθηκε καὶ πολεμεῖται . . . — μὴ αὐτῆ, ἔξάνουμ, εἶναι τὰ οἰκογενειακὰ τοῦ ἀγῶνι μὴ καὶ τὰ οἰκογενειακὰ του κανεῖς φροντίζει νὰν τὰ σκεπάζει πάντα μετὰ χοντρὸν καθαρόπανον, νὰ μὴν τὰ βλέπουν οἱ γειτόνοι καὶ γελοῦνε, νὰ μὴν τὰ βλέπουν οἱ ὄχτροι καὶ χαιρουνται.

Ἡ Παιδεία μας χρειάζεται νὰ κοιταχθῆ καὶ νὰ παρακοιταχθῆ. Καὶ δὲν εἶναι δυνατόν καμιά σωτήρια καὶ ὠφέλιμη ἐπιστήμη ἀλλαγῆ, ἀνίσως δὲν ἀρχίσῃ ἢ ἀλλαγῆ καὶ στὸν κλάδον τοῦτο, ἀπὸ τὸ Ἄλφα πάλιν. Καὶ τὸ Ἄλφα εἶναι τὸ γλωσσικὸν μας σύστημα. Καὶ τὸ σύστημα τοῦτο χρειάζεται ριζικὴν μεταβολήν.

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

Ἀνάγκη νὰ ζετᾶται ὁ ἀνθρώπος καὶ ἔχει μοναχὰ τὸ ἔργον, γιὰτὶ πολλὰς φορὰς ὁ ἀνθρώπος μᾶς βοηθᾷ νὰ γίνουμε τὸ ἔργον.

Α. ΚΟΥΤΣΟΣ

Κάθε σοβαρὰ μέγιστη ἀποχτιέται ἀπὸ τῆς ζωῆς καὶ ἔχει ἀπὸ τὸ σχολεῖον.

ΤΟΥΣΤΟΥΣ

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

κ. **Ερ. Φρ.** στὴ Βενετία. Ὅχι καὶ τόσο καλὰ, γι' αὐτὸ καὶ δὲν τὸ δημοσιεύοιμε. Στείλα μας ἕλλα. Ἡ Γρ. τοῦ Φιλ. (Α' καὶ Β' τόμος) εἶναι καταλληλότερη καὶ πουλιέται 3 θρ.—κ. **Dalm.** στὴ Παρίσι. Λάβαμε τὴν συντρομὴν καὶ εὐχαριστοῦμε.—κ. **Ἄσημ.** στὴ Λειψία. Δὲν ὑπάρχουν ἄλλα ἀντίτυπα πλὴν ἀπὸ τὸ βιβλίον ποῦ μοῦ ζήτησ. — κ. **Φ. Στεφ.** στὸ Βατούμ. Λάβαμε τὴν συντρομὴν καὶ εὐχαριστοῦμε. Δὲ μᾶς τὰ γράφετε αὐτὰ τὰ νέστημα; — κ. **Ἄντ.** στὴ Σαλονίκη. Θάν τὰ διαβάσοιμε καὶ θὰ τὰς γράψοιμε. Ἀπὸ μιὰ κατὰ ποῦ τοὺς εἶξαμε, μᾶς ἀρέσανε. Ὁ φίλος δουλεύει στὸ «Σκρίπ» καὶ κεῖ γράφει του.—**Σοσιαλιστὴ** ἐδῶ. Ἡ Τούρκικη Κυβέρνησις πολεμεῖ λυσσασμένα τὸν Σοσιαλισμὸν. Ἐκλείσθη τὸ Σοσιαλιστικὸν Κέντρο στὴν Πόλη, ἔπαψε καὶ τὸν «Εργάτην.» Αὐτὰ ξέροιμε καὶ αὐτὰ σοῦ γράφοιμε.—κ.κ. **Ἄλ. Παπαμ.** καὶ **Rus. Park.** στὸ Liverpool. καὶ **Εὐγ. Φωτ.** στὴν Κέρκυρα, Λάβαμε τίς συντρομὰς τοῦ 911 καὶ σὰς εὐχαριστοῦμε.

Ο "ΝΟΥΜΑΣ,"

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

Διευθυντής : Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΔΡΟΜΟΣ ΠΠΟΚΡΑΤΗ, άρ. 11, ΑΘΗΝΑ.

Συντρομή χρονιάτικη : Για την Ελλάδα και για την Κρήτη δρ. 10. Για τὸ ἔξωτερικὸ φρ. χρ. 12 '2. —Γιὰ τὶς ἑπαρχίαι δεχόμεστε καὶ τρίμηνες συντρομές (3 δρ. τὴν τρίμηνα).—Κανένας δὲ γράφεται συντρομητὴς ἢ δὲ στείλει μπροστὰ τὴ συντρομή του.

20 λεπτά τὸ φύλλο, 20.—Γὰ περασμένα φύλλα πουλιῶνται στὸ γραφεῖο μας στὴ διπλὴ τιμῇ.

Βρίσκεται στὴν Ἀθήνα σ' ὅλα τὰ κίσκια, καὶ στὶς ἑπαρχίαι στὰ Πρακτορεῖα τῶν Ἐφημερίδιον.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

**ΠΑΛΙΟ ΥΛΙΚΟ — ΠΑΝΟΥ ΣΤΗ ΒΡΑΣΗ ΤΟΥ—
ΟΙ ΚΟΡΟΜΗΛΟΠΛΗΧΤΟΙ—Η Ο ΡΕΠΟΥΛΗΣ Η
Ο ΖΥΜΠΡΑΚΑΚΗΣ.**

ΤΟΝΕ θέλαμε κάπως περισσότερο ριζοσπάστη τὸν κ. Βενιζέλο σὲ μερικὰ ζητήματα, καὶ μάλιστα στὰ προσωπικά. Ἦρθε νὰνορθώσει. Ἦρθε δηλ. νὰ γεμερίσει καὶ νὰ δημιουργήσει, γιὰ αὐτὸ πᾶνον κάτου σημαίνει ἢ περίφημη λέξη ποὺ ὄλε σήμερα τὴ λένε καὶ τὴ χαίρουνται. Μὰ ἀνόρθωση μὲ τὸ παλιὸ ὕλικό, τὸ μονχλιασμένο πιά, δὲ γίνεται. Χρειάζεται καινούριο ὕλικό, καὶ τέτιο ὕλικό θ'ἔβρισκε εὐκόλα γύρω του, ἔτσι νάκανε μιά, καὶ νάπλωνε λίγο τὰ χέρια του.

Δὲ θέλουμενὰ ποῦμε μόνο γιὰ τὸ Νομάρχη τῆς Πάτρας ποὺ τόσο κομικά, καὶ κάπως ἐγκληματικά, φέρθηκε στοὺς προχθεσινούς αεισμούς καὶ ποὺ ἔακολουθεῖ νάνα ἀνόμα Νομάρχης. Δὲ θέλουμε νὰ ποῦμε μόνο γιὰ μερικὸν ἐκλογικὸν σνδυασμὸν ποὺ ἀρχηγεὺτήκανε ἀπὸ παλιὸν χιλοκολασμένον πολιτικόν. Μένουν ἀκόμα τόσοι τέτιοι στίς κορυφές τῆς Πολιτείας καὶ τῆς ὑπαλληλίας ποὺ βλέποντάς τους κανεῖς ρωτιέται «Μωρέ, μὲ δαύτους θὰ γίνει ἢ ἀνόρθωση;»—μένουν τόσοι καὶ τόσοι τέτιοι ποῦπρπε νάχουν ξεκουμπιστεῖ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή γιὰ νὰ καθαριστεῖ ὁ τόπος καὶ νάρχινῆσει τὸ ρωμα γιὰ τὴ σπορά τῆς καινούριας πολιτικῆς ζωῆς.

*

ΑΝ τύχει καὶ βρεθεῖ κανεῖς καὶ μᾶς πεῖ «Ὁλ' αὐτὰ θὰ γίνοντε, μὰ σιγὰ σιγὰ, κ' ἕνα ἕνα, κὶ ὄχι ἀτότομα καὶ μονομιάς», δὲ θὰ δυσκολετοῖνε καὶ πολὺ νᾶν τοῦ δώσουμε τὴν ἀπάντηση :

— Σὰ δὲ γίνηκανε σήμερα, ποὺ ὁ λαὸς ὅ,τι ἐρχότανε ἀπὸ τὸ Βενιζέλο θᾶν τῶβρισκε ἀνεξέταστα καλὰ φερμένο, πὼς θὰ μπορέσουνε νὰ γίνουτε αἴθριο, ποὺ ὁ λαὸς, σὴν ἄστατο πρᾶμα ποὺ εἶναι, θάρχινῆσει νὰ σχολιάζει καὶ νὰ συζητεῖ τὸ κάθε τι ποὺ θὰ γίνεται ;

Πάνου στὴ βράση του κολνάει τὸ σίδερο καὶ φρβοῦμαστε πὼς τὸ σίδε ο, τᾶφισανε νὰ κρυώσει.

*

ΒΓΗΚΕ καὶ μιά καινούρια λέξη, **Κορομηλόπληχτος.**

"Ἐστι δὲ Κορομηλόπληχτος ὁ συμφορισμένος κείνος ποὺ, γὰ νὰ ὑπετχουν τὰ σοφὰ οἰκονομολογικά μέτρα τοῦ κ. Κορομηλά, κνηγιέται ἄγρια ἀπὸ τοὺς ἡμεροὺς χωροφύλακες.

Ἡ Κυβέρνηση ποὺ γνοιάστηκε τόσο τοὺς Μωραῖτες σεισιόπληχτους καὶ τοὺς ἔστειλε τὰ χρειαζόμενα τσαντήρια, δὲ θὰ στείλει καὶ μερικὰ τσαντήρια στοὺς Ἀθηναίους Κορομηλόπληχτους ποὺ δὲν τοὺς χωροῦνε πιά οἱ φυλακᾶς :

*

Ἢ θὰ παντεῖ ὁ Ζυμπρακάκης ἢ θὰ παραιτηθεῖ ὁ Ρέπουλης. Ἐστὶ τουλάχιστο τὸ βάλανε τὸ ἄστυνομικὸ μᾶς ζήτημα οἱ φήμερίδες.

Καὶ τὸ σχολιάζουμε : Γιὰ νὰ θέλει νὰ παραιτηθεῖ ὁ Ἐπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, πᾶει νὰ πεῖ πὼς ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας **πρέπει** νὰ παντεῖ. Καὶ γὰ νὰ πρέπει νὰ παντεῖ ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας καὶ νὰ μὴν παύεται, πᾶει νὰ πεῖ πὼς ἔχει δυνατοὺς προστάτες, κὶ ἀνίμεσα στοὺς Ἐπουργοὺς ἀκόμα.

Μὰ δυνατοὶ προστάτες κὶ **Ἀνόρθωση** εἶναι δυὸ πρᾶματα ἀταίριαστα—καὶ νὰ μᾶς συμπαυᾶτε.

ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ

ΚΑΙ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ⁽¹⁾

(Ὁμιλία ποὺ ἔγινε στὴ «Φοιτητικὴ Συντροφιά»
στὶς 12 τοῦ περιουμένου Δεκέβρη.)

Ἰῶτε ἀπὸ συνήθεια, εἴτε ἀπὸ ἀφορμὴ βαθύτερη, δὲν μπορῶ, καθὼς θέλω, νὰ παραστήσω τὴ γνώμη μου ἢ τὴ σκέψη μου, παρὰ μὲ τὸ λόγο τὸ ριμένο στὸ χαρτί, ὄχι μὲ τὸν πρόχειρα μιλημένο. Ἐστὶ, ἀναγκάζομαι νὰ σᾶς διαβάσω τὴν ὀμιλία μου τούτη, μὲ τὴν ἐπίδα πὼς δὲ θὰ σᾶς κουράσῃ. Μὰ πάντα καλότυχος ἐκεῖνος εἶναι ποὺ κατορθώνει νὰ κλείσῃ στὰ γραμμένα του κάτ: ἀπὸ τὸ λεύτερο τὸ σάλεμα κὶ ἀπὸ τὴν κυματιστὴ ζωὴ τοῦ πρόχειρα μιλημένου λόγου.

*

Κονταῖε τώρα χρόνος ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ πρωτάκουσα πὼς συστήθηκε ἡ Συντροφιά σας, καὶ μὲ τί σκοπὸ. Τὸ ἀκουσμα μὲ χαρτοποίησε καὶ ἄθελα ξαναθυμήθηκα τοὺς στίχους τούτους τῆς «Ἀσάλευτης Ζωῆς».

"Ὁ λιγοστοὶ καὶ διπλεχοὶ κὶ ἀρίφνητοι αἴθριο ἴσως, εἶναι μιά Ἀλήθεια κᾶλου ἐδῶ ποὺ τὴ χεῖτᾶ τὸ κῆπος, εἶν' ἐδῶ πέρα μιά Ὁμορφιά ποὺ ἢ καταφρόνια δένει, κ' εἶν' ἐδῶ πέρα μιά Ἀρετὴ δειλὴ καὶ ντροπιασμένη.

(1) Ἡ ὀμιλία τούτη πρέπει νὰ ἐνονηθῇ τᾶν ἕνα κερᾶ-λαῖο μονάχα, βγαλμένο ἀπὸ τὴ δοκιμὴ μᾶς πλατείας μελέτης γιὰ τὸ Βαλαωρίτη.

Ἔνα νέοι, ὡ πρωτοξυπνητοὶ σὺ φῶς, χαρὲς τοῦ Ἰαπυλίου.
ἀπὸ τοὺς πρῶσινοὺς κορμούς γίνοντ' οἱ ἄσπροι στύλοι.
Στὴ χῶρα ἔσεῖς οἱ λειτουργοὶ καὶ οἱ λατρευτάδες εἰστε·
δὲ φαίνει. Ἐμπρός! γὰρ τοὺς θεοὺς, ὡ νέοι, καὶ πολεμήστε!

Ἄπὸ τότε βάλθηκα νὰ συγκοινωνήσω μαζί σας.
Ἐνα γράμμα, τὸ πρῶτο, μὲ τὸ μέσο τοῦ «Νουμά»,
εἶχα τὴν τιμὴ νὰ στείλω πρὸς τοὺς νέους τῆς «Φοι-
τητικῆς Συντροφιάς». Μὰ δὲν εἶτανε παρὰ τὸ πρῶ-
το δείγμα κι ἄλλων ἀδερφιών του ποὺ δὲν πῆ-
ρανε σάρκα. Γιατὶ ἔτσι σχεδὸν πάντα μοῦ τυχαί-
νει. Κάθε σκέψη ποὺ ζωηρὰ μὲ κυριεύει καὶ ποὺ
δρέγεται: νὰ ξετυλιχτῆ σὲ κάποιο εἶδος καὶ σὲ κάποιο
κάλλος, ποτὲ δὲ μοῦ ἔρχεται μόνη: κοπαδιστὰ θὰ
τὴν ἀκολουθήσουν, τὸ ἕνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο, στο-
χασμοὶ καὶ σχέδια, συγγενάδια τῆς, μὲ τὴν ἴδια τὴν
ὄρεξη τοῦ ξετυλιμοῦ. Συντροφίες δουλεύουνε μέσα
μου σὰν τὴ δική σας. Ὅμως ἀπὸ τὰ συντροφικὰ
τοῦτα φαντάσματα λιγιστὰ μονάχα κομμάτια βλέ-
πουνε τὸ φῶς καὶ γίνονται πλάσματα. Γιατὶ μέσα
μου, ἀγνάντια στὸν πρόθυμο δουλευτῆ ποὺ ζητᾶ
γοργὰ νὰ κάμῃ νὰ στρέξῃ τὸνεῖρο τοῦ ἔργου του,
ἀντίμαχος πάντα στέκετ' ἕνας ἀκαμάτης δούλος τοῦ
ὄνειρομοῦ, σκλάβος ποὺ ὄλο ἀργεὶ καὶ ὄλο ὕστερα
ψιθυρίζει, ποτὲ του τῶρα· κ' ἔτσι ὅ,τι κι ἂν κατώρ-
θωσα ὡς τὰ τῶρα νὰ τραβήξω ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμο
τὸ μέσα μου — (κ' ἔχω τὴ συνείδηση πόσο τὸ κα-
τόρθωμα εἶναι μισὸ καὶ πόσο πρέπει νὰ μὲ κάμῃ
νὰ τὸ συλλογίζουμαι μπροστὰ στὴν ἐργασία κάποιων
ἄλλων ποὺ ἤρθαν πρὶν ἀπὸ μὲ καὶ ποὺ ἤρθανε μα-
ζὶ μ' ἐμὲ καὶ πῶς πολλὸ κίποιον ἄλλων ποὺ ἤρθανε
καὶ ποὺ θάρθουν ὕστερ' ἀπὸ μέ—) ὅ,τι κι ἂν κα-
τώρθωσα ὡς τὰ τῶρα δὲν εἶναι παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα
τοῦ πόλεμου ποὺ σταίουνε μέσα μου τὰ δυὸ ὑπο-
κείμενα ποὺ κάνουν τὸ ἐγὼ μου: ὁ δουλευτῆς καὶ
ὁ μελλητῆς, (γιὰ νὰ θυμηθοῦμε καὶ τὴν ἀρχαία
μας). Καὶ τὸ κακὸ ἀγιάτρευτε, ὅταν κανεὶς περάσῃ
τὰ πενήντα. Μονάχα μὲ παρεγορᾶ ἢ σκέψη πῶς
πῶς μέσα ἀπὸ τίς ἀπορίες κι ἀπὸ τὰ παράπονά μας,
βαθύτερα, μέσα μας, κάπου, βρίσκειτ' ἕνας ἀγαθο-
δαίμονας ποὺ μᾶς ξεδιαλεῖ τίς ἀπορίες μας καὶ μᾶς
ἁρμονίζει τὰ παράπονά μας καὶ μᾶς λέει: πῶς κι
αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα δὲν εἶναι παρὰ σὰν κάποιος ἀ-
ναπόφευγος ὁρος γιὰ νὰ κινηθοῦν καὶ γιὰ νὰ ζή-
σουν κάποια χαρίσματα: πῶς μιὰ λογικὴ, θέλουμε
δὲ θέλουμε, μᾶς κυβερνᾶ: πῶς κι αὐτὸ τὸ λίγο, κι
αὐτὸ τὸ τίποτε ποὺ κατάφερα στὴ ζωὴ μου, ἄξιο
γιὰ νὰ τὸ προσέξῃ κανεὶς, δὲ θὰ μοῦ δίνονταν ἄλ-
λιῶς νὰ τὸ καταφέρω παρὰ μὲ τὸν ἀδιάκοπο τοῦτο
πόλεμο τοῦ ἀνέμελου καὶ τοῦ δουλευτικοῦ, τοῦ καρ-
περοῦ καὶ τοῦ χαμένου, μέσα μου.

Καὶ νὰ ποῖός εἶναι ὁ λόγος πῶς ἀπὸ τὰ γράμ-
ματα ποὺ λογάριάζα νὰ σᾶς στείλω δὲ μοῦ στάθη-

κε βολετὸ παρὰ ἕνα μόνο νὰ εἰτοιμάσω καὶ πῶς
ἀπὸ τὰ λογῆς θέματα ποὺ εἶχα σὺ νοῦ μου εἴτε
νάγγιξω μόνο, εἴτε νὰ ξεδιπλώσω μέσα στὰ γράμ-
ματα τοῦτα, θέματα ποὺ ἴσως θὰ σᾶς δύναν ἀφορμῆ
νὰ σταματήσετε ἀπάνου τους καὶ νὰ τὰ μελετήσετε
καλλίτερα καὶ πλατύτερα, τῶρα μάλιστα, καὶ στὴν εὐ-
γενική σας ὑπακούοντας πρόσκληση, ἀδράχνω τὴν
εὐκαιρία νὰ διαλέξω κάτι τι καὶ νὰ τὸ κάμω ἀντι-
κείμενο τῆς ἐμιλίας μου μὲ τὴν ἐλπίδα πῶς ὅπωσ-
δήποτε σχετίζεται: μὲ τὴν ἰδέα ποὺ σᾶς κυβερνᾶ, μὲ
τὴ διπλὴ τὴν ἰδέα, τῆς ζωντανῆς γλώσσας ποὺ θέλε-
τε νὰ στηρίζετε, τῆς συντροφιάς ποὺ πλέκετε, καὶ
πῶς δὲ θὰ σᾶς κάμῃ νὰ βαρεθῆτε, ἀκούγοντάς το.

*

Ἄπὸ τότε περασμένα πενήντα, καὶ πῶς πολλὸ,
χρόνια. Γιὰ μιὰ συντροφιά θὰ σᾶς πῶ ποὺ πλέ-
χτηκ' ἐκεῖνο τὸν καιρὸ. Μὰ συντροφιά, ἢ πῶς λιγάν-
θρωπη ποὺ δόθηκε κανενὸς νὰ χαρῆ. Συστήθηκε,
ἄθελα σχεδόν, ἀπὸ δυὸ μονάχα. Μὰ ὅσο λιγιστὴ
τόσο καὶ σημαντικὴ. Οἱ ἄνθρωποι, τὰ πρόσωπα τῆς
συντροφιάς αὐτῆς: Ὁ Βαλακωρίτης καὶ ὁ Λασκαρά-
τος. Δυὸ ποιητῆς, δυὸ λογογράφοι, δυὸ ἀγωνιστῆς,
πού, ἀνάλογα μὲ τὸν καιρὸ ποὺ ζήσανε, πολλὰ κα-
τορθώσαν γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς νέας ἐλληνικῆς λο-
γοτεχνίας, γιὰ τὴν ἀναγνώριση τοῦ ζωντανοῦ λό-
γου. Ἐὰν γενικὰ τοῦτα γνωρίσματα τοὺς ἀνταμιώ-
νουν. Ὅμως ἄλλα σημάδια στὰ καθέκαστα, τοὺς χω-
ρίζουν. Πόσο διαφορετικοὶ ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο!
Ὁ ἐνθουσιαστικὸς καὶ λαμπερόχρωμος ψάλτης τῶν
ἄρματωλῶν, ὁ ποιητῆς μὲ τὰ «Μνημόσυνα», ὁ νεα-
νικὸς ἀκόμα τότε καὶ κάπως ἀσκημάτιτος καὶ ρω-
μαντικὸς καὶ βυρωνικὸς καὶ περισσόλογος τραγουδι-
στῆς τῆς «Φροσύνης», ὁ στοχαστικώτερος ὕστερα μὲ
τὴν ὠριμώτερη τέχνη καὶ μὲ τὴν παλληκαριὰ πάν-
τα ραφιδῆς τοῦ «Διάκου», καὶ τοῦ «Ἀστραπόγιαν-
νου». Ἄπὸ τὴν ἄλλη τὴ μεριά ὁ στενοστόχαστος
κάπως καὶ πεισματάρης, μὰ καὶ γερός ἐκεῖ ποὺ
σταματοῦσε κ' ἔδλεπε, νοῦς τοῦ σατυριστῆ τοῦ «Ἠνί-
χτη» καὶ τῆς «Βάρκας Κανονιέρας», τοῦ περιγε-
λαστοῦ τοῦ Ἀηξουριοῦ καὶ τοῦ Καυγᾶ τοῦ Ἀχιλλέα,
ὁ ἐρθολογιστῆς καὶ πάντα διαμαρτυρόμενος, καὶ γιὰ
τοῦτο παράξενος καὶ ἀχώνευτος μέσα σὲ κλίκες
τραβημένες καὶ ὑπνωτισμένες ἀπὸ τὴν πρόληψη κι
ἀπὸ τὴν κατάχρηση: ὁ ἔσκεπος βυμολόγος καὶ ὁ
ντροπαλὸς ἠθικολόγος, ὁ εὐλαβοῦμενος τὰ θεῖα πε-
ρισσότερο ἀπὸ τοὺς γῦρο του τακουνάδες, καθὼς
ὠνόμαζε τοὺς νοικοκυρέους συντοπίτες του, μὰ γιὰ
τοῦτο καὶ ἀφωρισμένος καὶ περιφρονημένος ἀπὸ τὴν
γῦρο του στενοκεφαλιά καὶ τὸν ταρτουφισμό τὸν κα-
θιερωμένο. Στιχοουργὸς ἐπιδέξιος καὶ σὺ εἶδος του
μᾶστορας, τὰ ζητήματα τῆς ποιητικῆς τέχνης καὶ

της στιχουργικής ξεχωριστά φιλολογώντας τα, πιδ πολύ από τόν κάπως αφρόντιστο Βαλαωρίτη, μά κατά βάθος νοῦς πεζολογικός, πού δὲν ἔννοιωθε καὶ πολὺ ἀπὸ τὴν ἀγνή καλολογικὴ συγκίνηση, πού δὲν ἔπινε ἀπὸ τὸ κρασί τῆς θείας ὁμορφιάς, κι ἂν ἔπινε, δὲ μεθοῦσε· ἠθικολόγος πιδ πολὺ παρά ποιητής, σατιριστὴς πιδ πολὺ παρά ἠθικολόγος· ἡ ποίηση τοῦ παρουσιάζεταν ὡς μέσο γιὰ νὰ ὠφελήσῃ, καὶ τὴν ποιητικὴ τὴν καλλιεργοῦσε γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἠθική. Ἄλλως τε καὶ ὁ ἴδιος τὰ καταφρονοῦσε τὰ ποιητικά του ἔργα, καὶ σὺν, ὕστερ' ἀπὸ χρόνια, πήρε ἀπόφαση νὰ ἐκδώσῃ τὰ περίφημα «Στιχουργήματά» του. ἔγραφε πρὸς τὸ Βαλαωρίτη, στὰ 1881: «ἡ ἔγδοσι δὲν θέλει γίνεαι ἂν δὲν συναχθοῦνε οἱ ἀπαιτούμενες συνδρομές, καὶ τὰ ἀντίγραφα πού ἔκαμα δὲν θέλει διατηρηθοῦνε, ὡς ἀνωφέλευτα· ἐπειδὴ ἡ ἔκδοσι δὲν γίνεται χάριν τῶν ποιήσεων, ἀλλὰ χάριν τοῦ ποιητοῦ.» Εἶχε συνείδηση τῆς κάποιας ποιητικῆς ἀδυναμίας του. Γιατὶ καὶ ἡ σάτιρά του, καὶ μ' ὄλο τῆς τὸ φαρμάκι κάποτε καὶ μ' ὄλα τῆς τάγκάθια, δὲν εἶταν ἡ ἀκριβέστερου ποιοῦ καὶ ἀπὸ τὸ περίσσεμα τοῦ λυρισμοῦ φλόγα πού καίει μέσα στὰ ἔργα τρανῶν παγκόσμιων ποιητῶν, Δάντηδων, Μπάϋρον, Οὐγκώ, Νίτσι, καὶ τῶν ἑμοίων τους. Ἡ σάτιρά του, πιδ πολὺ ἓνα λουκιανικὸ κορόιδομα, μὴ βολταιρικὴ κακία, ἓνας ἀντίλαλος ἱταλῶν, ὑποθέτω, στιχουργῶν περασμένων καιρῶν· μά πάντα ξαναφτεμεμένη ἐδῶ σὺν πρωτόβλαστη, ζωντανή, καὶ χαραχτήρα γιομάτη. Εἶχε τὴ συνείδηση κάποιας ποιητικῆς ἀδυναμίας του καὶ ξεθύμαινε στοὺς στίχους του καὶ τὸ παράκανε καταφρονώντας τους. «Ἐπιθύμησα πάντα νάνεθῶ στὸν Παρνασσὸ — λέει στὸν πρόλογο τῆς «Βάρκας-Κανονίερας» — καὶ πάντα μεσοστρατῆς ὁ ἀνήφορος μ' ἐδάρινε καὶ γύριζα πίσω. Δὲν εἶχα τὰ φτερά τοῦ φίλου μου τοῦ Βαλαωρίτη.»

Γιὰ τοῦτο, ἂν ἔχῃ: τὸ πιδ ὁμορφο γιὰ μᾶς, μά τὸ ἔργο πού πιδ πολὺ λογάριαζε, καὶ μπορεὶ καὶ τὸ χαρακτηρηστικώτερο ἔργο τοῦ Λασκαράτου, εἶναι τὸ πεζογραφικὸ βιβλίον χαρακτηρήρων: «Ἰδοὺ ὁ ἀνθρώπος». Ἐκεῖ πού ἀγνάντια του ὁ Βαλαωρίτης μετὰ τὴ φτερωτὴ φαντασία του, μετὰ τὴν ἀρματωλικὴ του ὄρμη, καὶ μεγαληγορία, φιλοκοινωνήτος, αἰσιδόξος, μετὰ τὰ δάκρυα στὰ μάτια καὶ τὸ χαμόγελο στὸ στόμα, καλοπροαίρετος, ἀνοιχτόκαρδος, μετὰ τὴν ἀγκαλιά του πάντα ἔτοιμη γιὰ νὰ κλείσῃ κάποιονε μέσα τῆς, νοικοκύρης, ἀρχοντας, βουλευτῆς, πολιτευτῆς, μετὰ τὸ βίος του, μετὰ τὴν ξεχωριστὴ του θέση στὸν κόσμον, ἀκουσμένος, τιμημένος, ἀνακατωμένος κ' ἐκεῖνος σὲ ἀγῶνες καὶ σὲ πόλεμους, μά πάντα σὲ ἀγῶνες ἐθνικοὺς καὶ πατριωτικοὺς, καὶ τέτοιους, πού καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχία καὶ μετὰ τὸν κατατρεμὸ δὲν

ἐξευτελιζοῦν καὶ δὲ ρίχνουνε στὰ σκουπίδια τὸν ἀνθρώπον, σὺν τὰ ζητήματα πού ἔπαιρνε στὴ ράχη του ὁ ἰδιότροπος Κεφαλλονίτης· ἐξεναντίας· τέτοιοι πόλεμοι εὐκόλα κάνουν ἔνομα καὶ δοξάζουν. Ὁ Βαλαωρίτης τιμοῦσε, καὶ μετὰ τὸ παραπάνου, τὸ ποιητικὸ του ἔργο· καὶ ξεποῦσε σὲ λυρικά ξεφωνητά, ἐκεῖ πού ὁ Λασκαράτος ξεθύμαινε μετὰ εἰρωνεῖες καὶ μετὰ φαρμακερὰ ἐπιγράμματα. Ὁ Βαλαωρίτης, πεζογράφος, μετὰ ὄλες τῆς πολυτίμες πληροφορίες πού μᾶς δίνουν τὰ ἱστορικά του ψαξίματα, δυσκλεχθόνετος σήμερ' ἀπὸ τὴ γλώσσα του κι ἀπὸ τὸ ὕφος, ζωηρὰ σφραγισμένα μετὰ τὴ βούλια τοῦ λογιωτατισμοῦ καὶ τί παράξενα! τοῦ Λογιωτατισμοῦ πού μετὰ τὴν ἴδια του τὴ γλώσσα τὴ λογιωτατιστικὴ ἔ ἀθάνατος ἐπικὸς τοῦ «Διάκου» καὶ τοῦ «Φωτεινοῦ» τὸν ἔστησε πλάι μετὰ τὸν Τοῦρκο καὶ τὸν παράδωκε στὸ ἀνάθεμα! Ὁ Βαλαωρίτης, ποιητῆς, κοινωνικός, πολιτικός, ρητορικός. Ὁ Λασκαράτος, λιβελλογράφος, πάντα κρεμώντας τὸ ζουνάρι του γιὰ καυγᾶ, ἀντικοινωνικός, πολεμικός, αἰρετικός. Μά πάλε, τί περίεργο! Ξεγναντεύεις τώρα στὸ βάθος τοῦ καιροῦ τίς δύο τοῦτες, περασμένες, μά παντοτεινές γιὰ κάποιον· ἀνθρώπους πού ζοῦνε μετὰ τὴ σκέψη, ζωές, καὶ στοχάζεσαι: ἡ ζωὴ τοῦ Ἀγιομαυρίτη ἐμμερῆδη, μετὰ ὄλη τῆς τὴ νιότη καὶ τὴν κίνηση καὶ τὴν λεδεντιά, μετὰ ὄλη τὴ βροντόκραχη καὶ τὴν πρᾶσινομένη ποίηση πού σκόρπισε γύρω μας, εἶναι κάτι συνετό, μετρημένο, δέξιο, νοικοκυρεμένο, μπροστὰ στὴ ζωὴ τοῦ Ἀηξουριώτη κοροῖδευτῆ καὶ καυγατζῆ, μετὰ τὰ γυμνά, τὰ τσουχτερά, τὰ πειραχτικά, καὶ τὰ πεζὰ τὰ λόγια· μπροστὰ στὴ ζωὴ τὴν πάντα ἀταξίαστη, μοναχική, ἀφιλιώτη, διωγμένη, κατατρεμένη, ἀφωρισμένη, τρικυμισμένη, πλγγωμένη ἀπὸ λογιῆς ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς στενοχώριες. Καὶ νὰ οἱ ὄροι ἀναποδογυρίζονται. Μπορεὶ νὰ πούμε πῶς ὁ Λασκαράτος τὴν ἔζησε τὴ ζωὴ του πιδ πολὺ μετὰ τὴν ὑπέροχη τρέλλα καὶ μετὰ τὴν ἀτυχία τοῦ ποιητῆ. Ὁ Βαλαωρίτης μετὰ τὴ γνώση καὶ μετὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ πεζοῦ. Τὰ δύο μεγάλα ἐπεισόδια τῆς ζωῆς καὶ τῶ θουῶν, κακίως μᾶς τὰ λένε μετὰ λεπτομέρειες οἱ βιογράφοι τους, εἶναι, γιὰ τὸ Λασκαράτο, ἡ γνωριμιὰ του μετὰ τὸ Μπάϋρον· γιὰ τὸ Βαλαωρίτη ἡ συνέντευξή του μετὰ τὸ Γλάδστονα. Ἔτσι τὸν κεφαλλονίτη σατιριστὴ σὺ νὰ τότε μάτιασε ὁ σατανικός κι ἀποκηρυγμένος ἀπὸ τὸν κόσμον Μαφρέδος· τὸ λευκαδίτη ποιητῆ σὺ νὰ τότε βλόγησε ὁ πατριαρχικός καὶ ὕμνολογημένος κυβερνήτης δημοσιτῆς.

*

Ἡ συντροφιά τοῦ Βαλαωρίτη καὶ τοῦ Λασκαράτου δέθηκε στὰ 1859. Βάσταξε, καθὼς φαίνεται, ζωηρὴ καὶ γερὴ, ἴσα μετὰ τὰ 1863. Ἀπὸ καὶ ἀρχι-

νὰ καὶ ξεφτίζει. Φανερόνεται πάλι στὰ 1871 καὶ σέρνει τὴ ζωὴ τῆς Ἰσα μὲ τὰ 1872. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα δὲ δείχνονται σημάδια τῆς θὰ πῆρε τέλος σὰν ὅλα τοῦ κόσμου ἐδῶ κάτω. Μὰ τὰ σημάδια ποὺ ἄφησε εἶναι μαρτυρικὰ ποὺ σημαίνουν. Ἡ συντροφιά τούτῃ δούλευε μὲ γράμματα ἀλλασμένα μεταξὺ Βαλαωρίτη καὶ Λασκαράτου. Τὰ γράμματα τούτα (φαίνεται πὼς δὲ θὰ εἶναι ἐλέκκληρη ἢ ἀλληλογραφία) δημοσιεύονται στὸν πρῶτο τόμο τοῦ «Βίου καὶ τῶν Ἔργων» τοῦ Βαλαωρίτη τῶν ἐκδομένων στὴ Βιβλιοθήκη Μαρασλή στὰ 1907 ἀπὸ τὸν κ. I. A. Βαλαωρίτη, τὸ γινὸ τοῦ ποιητῆ, μὲ τὸν τίτλο: «Ἀλληλογραφία μετὰ τοῦ Ἀνδρέου Λασκαράτου.» Τὰ τυπωμένα γράμματα εἶναι, δώδεκα τοῦ Βαλαωρίτη, καὶ ἑπτὰ τοῦ Λασκαράτου. Σὰ; συσταίνω νὰ τὰ διαβάσετε. Θὰ δῆτε μπροστά σας νὰ σὰς ξανοίγουνται σὰ χεροπιστῆς οἱ καρδιῆς δυὸ ἀνθρώπων ποὺ ἀντιπροσωπεύουν μιὰ περίοδο τῆς διανοητικῆς ἱστορίας μας: ἔτσι ἀφρόντιστ' ἀλληλογραφώντας ὁ καθένας θὰ σὰς δώσῃ μιὰ ἰδέα τοῦ χαρακτήρα του, μιὰ εἰκόνα τῆς ψυχῆς του πιστότερη καὶ καθαρότερη καὶ ἀπὸ τὴν ἰδέα καὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴ ποὺ ἀγωνιζόμαστε νὰ αἰστανθοῦμε καὶ νὰ δράξουμε ψάχνοντας μέσα στὰ καθεαυτὸ λογοτεχνήματά τους. Γι' αὐτὸ κλεισθὲν μεγάλο νόημα τὰ γράμματα τῶν ἀνθρώπων ποὺ ξεχωρίζουνε μὲ τὴ σκέψη καὶ μὲ τὴν ἐνέργεια, καὶ ἀνυπολόγιστα βοηθᾶνε τὴν κριτικὴ τέχνη καὶ ἐπιστήμη, τὴν κριτικὴ ποὺ δὲν εἶναι καὶ αὐτὴ παρὰ μιὰ δοκιμὴ ψυχολογικῆς ἔρευνας ἀπάνου σ' ἔργα καὶ σὲ πρόσωπα. Στὰ 1859 ὁ Βαλαωρίτης εἶταν ὡς τριανταπέντε χρονῶν. Αἰφνοστεφανωμένος ποιητῆς τῶν «Μνημοσύνων», καὶ μαζὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Λευκάδας μέσα στὴ Βουλὴ τῶν Ἑφτανησιῶν, ἕνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους φλογεροὺς διαλαλητῆς τῆς Ἑνωσῆς καὶ τοὺς πρωτοστάτες τοῦ ριζοσπαστισμοῦ, ἔτοιμο κρατᾶ καὶ τὸ νέο του μακρόστιχο ποίημα τὴν «Κυρὰ Φροσύνη», καὶ μιλεῖ γιὰ κείνη, σ' ἕν' ἀπὸ τὰ γράμματά του, σὰν πατέρας εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τοῦ νεογέννητου παιδιοῦ του, χαϊδευτικά, πανηγυρικά, ὑπερβολικά. Ὁ Λασκαράτος, δεκατρία χρόνια μεγαλύτερος ἀπὸ τὸ Βαλαωρίτη. Στὰ 1859 εἶχε ὡς τὴν ὥρα στημένους πολλοὺς καυγάδες, εἶχε ὑποφέρει κατατρεμούς, κατηγορίες, δίκας, καταδίκες, ξενιτεμούς. Βρίσκοταν, καθὼς φαίνεται, πολὺ στενοχωρημένος. Μὰ πάντα ὁ ἴδιος. Ἀλύγιστος. Δὲν πιστεύει μήτε στὰ τραγούδια τοῦ τασήμαντα, μήτε στὴν περιμενόμενη τὴν Ἑνωσῆ. Μήτε ποὺ βλέπει μὲ καλὸ μάτι τὴν πολιτικομανία τοῦ φίλου τοῦ Βαλαωρίτη, ποὺ τοῦ γίνετ' ἐμπόδιο στὴν καθεαυτὸ, καθὼς πιστεύει, δουλειὰ του, στὴν ποίηση. «Ἐνα μεγάλο ἐπικὸ ποίημα—ἔγραψε κάπου—ἤθελε ἀθα-

ναίσει τὸ Βαλαωρίτη. Μὰ ἡ ἐποχὴ μας εἶναι ὅλη πολιτικὴ. Καὶ προτιμοῦμε νὰ βρεθοῦμε γιὰ κάμποσες ἡμέρες ἀνάμεσα σὲ κάμποσους γλιθῆδες ἀντιπροσώπους, παρὰ νὰ δουλέψουμε γιὰ νὰ δώσουμε τοῦ πνεύματός μας ἀναλογίες μεγάλες σ' ἐκεῖνον τὸν κλάδον ὅπου εἶν' ὁ δικός μας καὶ ποὺ ἤθε' κάμει ἀθάνατη τὴν ἐνθύμησή μας.» Ὁ Λασκαράτος, στὰ 1859, ἄρχισε νὰ βγάξῃ τὸ «Λύχνος», ἐφημερίδα ποὺ στάθηκε καὶ ἐκεῖνη ὕστερ' ἀφορμὴ γιὰ νέες ἱστορίες καὶ γιὰ νέα παθήματα.

Ζήτησε ἀπὸ τὴν Κεφαλλονιά γιὰ τὴν ἐκδοσὴ τῆς τῆ βοήθεια τοῦ Βαλαωρίτη στὴν Ἅγια Μαύρα. Τὸν παρακαλεῖ νὰ τοῦ γράψῃ συντρομητῆς. Ὁ Βαλαωρίτης, μὲ ὅλο τὸ φόρτωμα, μὲ ὅλη τὴν πείρα ποὺ εἶχε πὼς συντρομητῆς γράφονται στὸ Ρωμαῖκο, μὰ δὲ συνηθίζουν ὅμως νὰ πλερώνουν, δέχεται γενναϊοκάρδα νὰ βοηθήσῃ τὸ σεδαστὸ φίλο του καὶ τοῦτο πρωτόδωκεν ἀφορμὴ στὴν ἀνταπόκρισή τους καὶ ἔτσι γίνηκεν ἡ συντροφιά τους. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὁ Βαλαωρίτης περισσότερες ἐλπίδες γιὰ συντρομητῆς τοῦ δίνει παρὰ ποῦ τοῦ κάνει συντρομητῆς. Ὁ Λασκαράτος τὸν εὐχαριστεῖ γιὰ τὴς ἐλπίδες μὰ ὁ Βαλαωρίτης τοῦ δίνει νὰ καταλάβῃ μ' ἕνα τραμαχτικὸ παράδειγμα: «Μοῦ ἔγραψε ὁ Νιώτης νὰ τοῦ κάμω συνδρομητῆς διὰ ἕνα του βιβλίου.—Τοῦ ἔκαμα δώδεκα. Ἔρχονται τὰ ἀντίτυπα. Τὰ στέλνω. Μοῦ τὰ κρατᾶν καὶ μοῦ μὴνᾶνε μὲ τὸ δούλο μου νὰ τὰ πληρώσω, καὶ μοῦ τὰ δίνουνε. Ἐστοίχιζε ἕνα σελίνι: τὸ κάθε ἀντίτυπο. Ἐπλήρωσα σὰ γαῖδαρος.»

Μιὰν ἄλλη σπουδαιότερη ἀφορμὴ ποὺ βάσταξε τὴν ἀλληλογραφία τῶν ποιητῶν μας εἶναι ἡ ἐξῆς. Ὁ Λασκαράτος βουλήθηκε νὰ τυπώσῃ τὰ ἔως τότε ἀτύπωτα ποιήματά του. Μὰ τὰ εἶχε χάσει. Ἐξάφνα μαθαίνει πὼς βρίσκονται, χειρόγραφα σὲ δυὸ τόμους, στὰ χέρια τοῦ Βαλαωρίτη, ἀγνωστο πὼς. Ἀρχίζουνε διπλωματικὰ παζαρέματα, γιὰ τὴν ἀνακάλυψή τους πρῶτα, γιατί τὰ εἶχε χαμένα καὶ ὁ Βαλαωρίτης, καὶ γιὰ τὴν παράδοσή τους ὕστερα στὸ συγγραφέα τους. Πράγματα δύσκολα. Τὰ χειρόγραφα ἀνεύρετα. Ἐπὶ τέλους, νὰ τὰ θαμμένα σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βαλαωρίτη. Μὰ ὁ ποιητῆς τους τὰ θέλει νὰ τὰ διορθώσῃ πρὶν τὰ τυπώσῃ, καὶ νὰ τοὺς βγάλῃ ὅλα τὰ ἄσπεμα καὶ τὰ παρὰ πολὺ ξαδιάντροπα λόγια ποὺ τὰ εἶχε παραγεμισμένα. Ντρέπεται νὰ τὰ παραδώσῃ στὸν κόσμο ξεστηθατμένα. Μὰ ὁ φύλακῆς τους δὲν τοῦ τὰ ἐμπιστεύεται. Ἐχει τὴ γνώμη πὼς πρέπει νὰ τυπωθοῦν ἄγγιχτα. Δὲ θέλει νὰ τοῦ δώσῃ χέρι, καθὼς λείει, γιὰ νὰ τὰ χαλάσῃ. «Ἐχω καὶ ἐγὼ λίγη πείρα εἰς τὴν ποίηση, τοῦ γράφει ὁ Βαλαωρίτης (23 Μαρτίου 1863), καὶ γνωρίζω ὅτι εἰς τὸ εἶδος εἰς τὸ

όποιον σύ είσαι έξοχος, έννοώ τὰ σατιρικά, δέν ήμπορεί κανείς νά άποφύγη κάποια πράγματα.» Καί προστρέχει στά παραδείγματα του 'Αριστοφάνη και του Λουκιανοῦ γιά νά τόν πείση νάφήση τούς στίχους του ακαθάριστους. 'Η ιστορία τούτη βράσταξε άπό τὰ 1861 ώς τὰ 1871, τή χρονιά πού τέλος πάντων είδανε τό φώς τὰ «Στιχουργήματα» του Λασκαράτου, κοσκιτισμένα, κ' έδώ κ' έκει παραγομισμένα με άποσιωπητικά, έπου τούς λείπουν οί στίχοι. Δέν ξέρω άν έχασε πολύ με τὰ καθαρίσματα τούτα ή σατιρική όμορφιά, με δείχνεται και με τούτο ή έγνοια πού είχε τής κοσμικής ήθικης έ ποιητής πού ό τόν έβλεπε τότε σαν άνήθικο έ γύρο του κόσμος.

*

Μά ή συντροφιά του Βαλαωρίτη και του Λασκαράτου, άπάνου άπ' έλα τάλλα, στάθηκε καρπερή σε κάτι πού ξεχωριστά μας γνοιάζει. Έδωκε άφορμή του Βαλαωρίτη νά γράψη τή δημοτική γλώσσα και στον πεζό λόγο. Καί νά ή δύναμη τής συντροφιάς. 'Ο Βαλαωρίτης άνθρωπος γυρισμένος πού πολύ στον τριγύρο του κόσμο, δέν μπορούσε άπό μόνο τό σπρώξιμο του έσωτερικού ανθρώπου, νά θεωρήση, τόν καιρό εκείνο, και νά πραγματοποιήση τήν ιδέα μας, σε έλο της τή πλάτος. έπως τή ήβελαν έ Βηλαρξας. και έ ασύγκριτος Σολωμός, Μά έ Βαλαωρίτης είταν άνθρωπος μεγαλόκαρδος.

Μόλις πλησίασε προς τό Λασκαράτο, συμπάθοντας τον άπό μας άρχής και θαμάζοντας τον, αίστάνεται πώς τραδιέται άπό τό παράδειγμά του. Έβλεπε κι αυτός προς μιάν αλήθεια πού άνυψώνει. Τήν αλήθεια εκείνη τήν έζησε και τήν κήρυξε, γράφοντας και καλλιερμώντας τήν ποίηση. 'Ακολοθει μιά παράδοση προχωρημένη στον καιρό του, πού του είχε γίνει πίστη. Μά τήν αλήθεια τής γλωσσικής ιδέας, έσο και άν συλλογίζεται κι αυτός πώς είναι τετράπλευρος έ κύκλος της, τήν κλειστά σύνορα μόνο του έμμετρου λόγου. Σαν κοινωνικός άνθρωπος και σαν πολιτικός πού είτανε, δέν μπορούσε παρά, γιά πρακτικούς λόγους, νά σταματήσει εκεί πού σταμάτησε. Μά με τό Λασκαράτο, ή ψυχολογία του αλλάζει. Αίστάνεται πρώτα κι άπ' έλα. τήν ανάγκη, γράφοντας του, νά του κρατήσει συντροφιά σωστή, και στή σκέψη και στή γλώσσα. Μ' έναν άνθρωπο, σαν τό Λασκαράτο, πού δέν παίρνει συμβιβασμούς, δέν μπορούσε νά γίνη άλλοττικά. Καί μαζί, μ' έναν άνθρωπο σαν τό Λασκαράτο, αίστάνεται τήν ύποχρέωση νά του δικαιολογηθή γιάτί έγραφε στον πεζό του λόγο λογιωτατίστικα. Καί νά έ Βαλαωρίτης άπολογούμενος. Στο γράμμα του προς τό Λασκαράτο (3 του 'Οχτώδρη

του 1859) νά πώς μιλεί άπό τήν άφορμή τής άτύπωτης ακόμα «Κυρά Φροσύνης» του: »Είνε γραμμένο στή δημοτική μας γλώσσα. Έπροςπάθησα μάλιστα τώρα έσο ήμπόρεσα νά τήνε κανονίσω, νά τήν πλουτίσω και νά τήν ύψώσω και νά δείξω ότι είναι αρκετή νά εκφράση έλα της ψυχής τὰ πετάσματα. Καμμιά φορά ή έ στίχος ή τή είδος της ιδέας με ύπεχρέωσε νά παραβώ τόν κανόνα, αλλά πολύ σπανίως. Τά, πεζά είναι γραμμένα εις γλώσσαν λογιωτατίστικην. **Και σου ζητώ συμπάθειο διά τούτο μου τό άμάρτημα.** 'Αλλά ήθέλησα νά άποφύγω τήν κατηγορία έπού κάμνουμε εις τούς Έφτανήσιους, λέγοντας ότι γράφουμε τήν γλώσσα του λαού, γιάτί δέν γνωρίζομε τήν άλλην.» Τό έπιχείρημα τούτο, άπόλυτα έξεταζόμενο, μπορεί νά μη φανή αρκετό γιά νά δικαιολογήση ποιητή τής αξίας και της λεβεντιάς του Βαλαωρίτη. Καί έμως. 'Ανάγκη σχετικά νά τὰ κρίνομε κάποια ζητήματα κρατώντας τα πρώτ' άπ' έλα στο έστορικό τους τό ταίριασμα, σαν κάποιες εικόνες πού γιά νά νοιώσουμε τήν τέχνη τους δέν πρέπει νά τις ξεκρεμάσουμε άπό τόν τοίχο πού στεκονται, μήτε νά τις βγάλουμε άπό τις κορνίζες τους. Καί έ κριτικός νοός πριν έκδώση καταδικαστικούς ή άθωωτικούς φατράδες, πού δέν είναι τούτο έ καθυσαυτό προορισμός του, πρέπει πρώτ' άπ' έλα νά **καταλαβαίνη**, νά μπαίνη μέσα στο νόημα, και νά ξηρά ύστερα έρχονται τάλλα. 'Ο Βαλαωρίτης, σύμφωνα με τό φιλοκοινωνικό του φρόνημα, και με τό χαρακτήρα του, δέν μπορούσε νά πάη πάρα πέρα. Βρίσκεται ταχτοποιημένος με τόν έαυτό του.

Μά όχι. Δοκίμασε ακόμα κ' ένα βήμα παραπέρα, γενναίότερο. Στις 25 του 'Αλωνάρη του 1863 διαλύθηκε ή Δωδέκατη Βουλή των 'Ιονίων. 'Ο 'Αγγλος 'Αριστοτής προκήρυξε νέες εκλογές γιά νάρθη ξεπίτηδες νέα Βουλή και νά ψηφιστή έπίσημα ή ένωση άπό τή Βουλή τής Έφτανήσος. 'Ο Βαλαωρίτης, φυσικά, ύποψήφιος βουλευτής με τούς ριζοσπάστες στην πρώτη γραμμή. «Είνοι αξιον ψυχολογικής παρατηρήσεως, παρατηρεί έ βιογράφος του, ότι έ Βαλαωρίτης κατά τήν υπερτάτην ταίτην στιγμήν, άπευθυνθείς προς τής εκλογής δια προκηρύξεως προς τόν Λεικάδιον λαόν, έγραψε ταύτην εν τή δημοτική γλώσση. Μετά δε τήν νίκην, ουχι ως συνήθως αίστηλατούμενος ύπό του ένθουσιασμού και μετά βιασύτητος, αλλά μετά γλυκειάς ήρεμίας και εις γλώσσαν δημοτικήν, ήμίλησε προς τόν λαόν κηρύττων τό ευαγγέλιον τής γενικής αγάπης και των ύπερ πατρίδος θυσιών.» Τά δυε τούτα σύνομα αυτοσκεδιάσματα του ποιητή, είναι σωστά αρματωτικά έργα, πράξεις τιμής έμπνευσμένες: έ λόγος του πολιτευόμενου ύψώνεται μέσα σ' αυτά ισότιμος

μέ τὸ στίχο τοῦ ποιητῆ, καὶ κάποια λόγια τους μέ-
σα βραίνουσι καὶ λάμπουσι πολὺ διαφορετικὰ καὶ ἀπὸ
σελίδες ἄλλες τῆς σημαντικῆς πάντα, μὰ φτιασιδωμέ-
νες ἀπὸ τὰ καθαρουσάνικα πασαλείματα πεζο-
γραφίας του. «Τὰ ὀλίγα λόγια ποῦ θὰ σᾶς πῶ —
λέει στὴ δημηγορία του πρὸς τὸ λαὸ τῆς Δευκά-
δας—εἶναι λόγια χαρᾶς. . . Ἄλλο δὲν ἀκούω ν'
ἀντηχᾶν εἰς τὴν ἀκοή μου παρὰ τὸ γενναῖο καρ-
διοχτύπι ἑνὸς λαοῦ, ὁ ὁποῖος σηκώνεται ἀπὸ τὸν
τάφο διὰ νὰ αναπνεύσῃ τὸν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας. Ἰ-
δοὺ διατὶ σᾶς ἐμιλῶ καὶ εἰς τὴ δημοτικὴ μας γλώσ-
σα, καὶ ἄφησα κατὰ μέρος τὴν καθαρῆουσα. Εἴ-
ναι ἡ γλώσσα ὅπου λαλεῖ ὁ μικρὸς καὶ ὁ μεγάλος,
ὁ πλούσιος καὶ ὁ φτωχός, ὁ πεπαιδευμένος καὶ ὁ ἀ-
μαθής, εἶναι ἡ γλώσσα ὅπου βγαίνει ἀπὸ τὰ φυλ-
λοκάρδια καὶ ὅπου ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς τὴν ἔμαθε
βυζαίνοντας τὸ γάλα τῆς μητρός του. **Ἡ γλώσσα
τοῦ πεπαιδευμένου εἶναι πλασμένη μετὰ τὴν στά-
χτη καὶ μετὰ τὰ κόκκαλα τῶν πεθαμένων. Ἡ
γλώσσα τοῦ λαοῦ εἶναι ζυμωμένη μετὰ τὸ αἷμα
καὶ μετὰ τὴν ψυχὴ τῶν ζωντανῶν Ἑλλήνων.** Ἔχει
προζύμι πόνους ἀτελεύτητους, ἐλπίδες ἀθάνατες, καὶ
τὸ γαλάχισμά της εἶναι συνθεμένο μετὰ δάκρυα, μετὰ
ἴδρωτα καὶ μετὰ χολή.» Ἐέφωτο γαλάξιν οὐρανοῦ μέ-
σα στὸν ἀπελπιστικὰ σταχτερόν δριζόντα τῆς καθαρ-
ρευουσολογίας. Καὶ δὲν εἶναι μόνο ἡ ὥραλα ἐκείνη
στιγμὴ τῆς ἐπιτυχίας μετὰ τὴν Ἑνωσὴ ἀγνάντια, ἡ
«ὑπερτάτη στιγμὴ», καθὼς τὴν ὀνομάζει ὁ βιογρά-
φος τοῦ ποιητῆ, ποῦ ξεκλειδώνει ἔτσι λεβέντικα τὰ
χεῖλη του σὲ μιὰ γερόν, σὲ μιὰ ἱερὴ ἑομολόγησι.
Στὰ 1863. Εἶναι ὁ καιρὸς ποῦ ἀλληλογρα-
φοῦσε συχνὰ πυκνὰ μετὰ τὸν ἀποκηρυγμένον σατυρικὸν
τῆς Κεφαλονιάς. Τὸ παράδειγμα τοῦ Λασκαράτου
φανερὸν. Ἡ δύναμις τῆς συντροφιάς.

*

Μὰ ἡ δύναμις τούτη, ὅσο ζωηρὰ καὶ ἀν' ἀστραφεῖ
μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ μαζὶ ποιητῆ καὶ πολιτευτῆ
Βαλαωρίτη, δὲν ἄφινε σημάδια βραθιά καὶ συγγρα-
τητά. Στὰ 1867 δημοσιεύσαν ὁ «Διάκος», τὸ ἔμ-
πνευσμένο ἀπὸ τὰ ἔθνικα ἰδανικὰ ἀριστούργημα. Καὶ
ἡ ποιητικὴ καὶ ἡ γλωσσικὴ τέχνη τοῦ ἔργου σὺν
κλασσικὰ μέσα σ' αὐτὸ δουλεύονται. Στὰ πολυσέλι-
δα προλεγόμενα καὶ σημειώματα τοῦ ἔργου τούτου,
τὰ πεζογραφικά, ὅμοια σὰ στὴν ἐντέλεια δουλεύε-
ται, ὀλότελα χωρισμένη ἀπὸ τὴν ποιητικὴν τοῦ γλώσ-
σα, ἡ γλώσσα ἡ σχολαστικὴ. Πολὺ διαφορετικὰ ὁ
Λασκαράτος ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς εἶδε, σημάδεψε, καὶ
χτύπησε τὸ κακὸ τοῦ σχολαστικισμοῦ. Ἄπὸ μιᾶς
ἀρχῆς μῆκε ἄσφαλτα στὸ νόημα τῆς γλωσσικῆς ἰ-
δέας, καὶ δὲν ξαναβγήκε. Μέτρησε ὄλο τῆς τὸ πλά-
τος, δοκίμασε τὸ βάθος τῆς ὄλο. Στὸ Λασκαράτε ὁ

ἄνθρωπος ἔ ἐσωτερικός, ἔ **ψυχάνθρωπος**—συχωρέ-
στέ μου τὸ νεολογισμὸ τοῦτο — ἔσπεκε πολὺ πρὸ
ἀπάνου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον τὸν ἐξωτερικόν· καὶ πολε-
μώντας ἀνοιχτὰ τὸ κοινωνικόν, κατὰ τὴ γνώμη του,
φέμα, ἤξερε καὶ ἀδίσταχτα νὰ κλωτσᾷ καὶ τὴν κοι-
νωνικὴν τὴν ἀνάγκη, ὅταν εἶταν ἀπαίριασθη μετὰ τὴ
συνείδησή του. Καὶ γι' αὐτὸ τις πρὸ πολλὰς φορὰς
παραμερίζονταν καὶ ἀπόμεινε στὸ περιθώριον τῆς κοινο-
νίας, ἕνας, μόνος, κριτὴς καὶ τιμητὴς τῆς κοινωνίας
ἐκείνης. Στὰ 1845, —μαθαίνουμε ἀπὸ τοὺς βιογρά-
φους του, — γιὰ νὰ πλουτίσῃ τὴ γλώσσα του καὶ
γιὰ νὰ μορφώσῃ ὕψος ταξιδεύει στὴν Κρήτη, μετὰ τὸ
σκοπὸ νὰ συνάξῃ τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Πιστεύει
πῶς ἡ γλώσσα τοῦ Ἐρωτόκριτου εἶναι κατάλληλη
καὶ γιὰ τὴν ποίησιν καὶ γιὰ τὴν πεζογραφίαν. Ἐπι-
χειρεῖ μὴ κοπιαστικὴν περιήγησιν στὸν Πειραιᾶ, στὴν
Ἀθήνα, στὴν Κόρινθο, στὴν Πάτρα, στὸ Μισολόγγι,
στὴ Σύρα γιὰ νὰ μελετήσῃ στοὺς τόπους ἀπάνου τῆ
δημοτικῆς γλώσσας. Μὰ γύρισε μουδιασμένος, ἀπο-
γοητεμένος, μὰς λένε, γιὰτι παντοῦ γύρε λογιωτά-
τους. Ὅπου μιλεῖ γιὰ τὴ γλώσσα, τὰ λέει ὀρθὰ κο-
φτά. Βλέπει τὸ ζήτημα ἀπὸ τὰ 1845 ὅπως ἐμεῖς τὸ
βλέπουμε, ὕστερ' ἀπ' ὄλα τὰ ξετυλίματα ποῦ δέ-
χτηκε. Ὁ λόγος του δείχνει κάποτε τὴ σκληράδα,
τὸ γυάλισμα καὶ τὴν κόψη ἑνὸς ἀκονισμένου μαχαι-
ριοῦ. «Ἡ ἀφυσικότητα — γράφει στὴ Στιχογραφίᾳ
του—εἶναι ἡ μανία τῶν ἀποπλανημένων λογιωτά-
των, ἡ δυστυχία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνος. Ἐκεῖνο τὸ
ἔθνος δὲν εἶναι προωρισμένο γιὰ νὰ μείνῃ ἐλευθε-
ρο, ὅπου οἱ λόγοι ἔχουν ἀρχὴ τους νὰ μιλοῦνε σὲ
τέτοιον τρόπο μπερδεμένο. . .» «Τὸ πνεῦμα σή-
μερα τῆς Ἑλλάδας—γράφει προφητικὰ στὸ **Προβό-
διμά** του ἔ πρόλογος τῶ Στιχογραφημάτων του τῶν
τυπωμένων στὰ 1871 — κοιμάται ὕπνο βαθύ, καὶ
ὄνειρεύεται νὰ τρώῃ κολοκώθια ὠμά. Ἐπειδὴ ὁ λο-
γιωτατισμὸς ἀντιτὰ του σβᾶει καὶ νεκρώνει τὰ πνεύ-
ματα, καὶ σεις εἰσθε — ἀποτείνεται πρὸς τὰ ἔργα
του—ἀπὸ τὰ λίγα ποῦ δὲ λογιωτατίζουσι. Ὅταν
τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλάδας, ὅταν τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα
ξυπνήσῃ, καὶ ξυπνήσῃ ὄχι πλέον λογιωτατιστικόν,
ἀλλὰ ἑλληνικὸ πνεῦμα, κ' ἐλευνολογήσῃ καὶ τὸν
καιρὸ τὸ χαμένο, καὶ τὸ χαρτὶ τὸ χαλασμένο τὸ τό-
σο δὲ θὰ εὖρη παρὰ κάποια λίγα γραμμένα στὴ
γλώσσα του, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ σᾶς καὶ τού-
τη εἶναι καὶ θέλει εἶναι—σημειώνει μετὰ τὴν ἀλύγιστη
αὐτοκαταφρόνησή του—ἡ μόνη φιλολογικὴ σας ἀ-
ξία.» Μὰ ὄχι σὰ νὰ συνέρχεται κάπως, ὁμολογεῖ
πῶς οἱ στίχοι του ἔχουν κάποιαν ἀξία. «Λένε κάτι
γιὰ τὸ χαρακτῆρα τῆς ἐποχῆς μας.» Καὶ θὰ λά-
βουν καὶ μιὰ τρίτη ἀξία· θὰ βοηθήσουν «νὰ ξυπνή-
σῃ λίγο πρωτύτερα—εἶναι τὰ ἴδια του λόγια — τὸ
ἀρχαῖο ἐκεῖνο ἑλληνικὸ πνεῦμα ποῦ κοιμάται τώρα

στά κανονικά μνήματα τοῦ μαρμαρένιου λογιωτατισμοῦ· νὰ ξυπνήσῃ ἀπὸ τὸ θανατικὸν ὕπνο του καὶ νὰ ντροπιᾶσῃ τοὺς λογιώτατους ἐχθροὺς τοῦ ἔθνους· οἱ ὅποιοι προσποιούμενοι νὰ μιλοῦν εἰς τὸ ἔθνος σὲ γλώσσα καλλίτερη ἀπὸ τὴ δική του, μιλοῦνε καὶ γράφουνε σὲ γλώσσα πού τὸ ἔθνος δὲν ἔγνωε, καὶ μένει ἀδίδαχτο, καὶ ἀμαθὲς, καὶ βάρβαρο, καὶ ἀκολούθως προδομένο ἀπὸ αὐτούς.»

Ὁ Λασκαράτος ὑπηρετοῦσε τὴν ἰδέα μὲ τὸ σφύερον τρόπο πού μπορεῖ κανεὶς νὰ δουλέψῃ γιὰ μιὰν ἰδέαν μὲ τὸ παράδειγμα. Διαλαλοῦσε τὸ δικίον τῆς δημοτικῆς πέρα ὡς πέρα καὶ τὴν ἔγραφε πέρα ὡς πέρα. Ἀδιάφορο πὼς δὲν παρουσιάζ' ἢ γλώσσα του. ἀνάκατη, μὲ στοιχεῖα, τότε κάπως ἀποκλειστικὰ χρησιμοποιοῦμενα ἀπὸ τὴν κοινότητα τοῦ τόπου του, τότε κάπως ἀδασάνιστα παρμένα ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα, δὲν παρουσιάζει τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἁρμονίαν τῆς δημοτικῆς· μὰς καθὼς πρωτοπρόβαλε μὲ τὸ «Ταξιῖδι» καὶ πῆρε δρόμον ὕστερ' ἀπὸ τὸ «Ταξιῖδι.» Σήμερον ἡ γλώσσα μας γραφόμενη, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Λασκαράτου, εἶναι κάτι πού μὰς πᾶει πίσω. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ἡ γλώσσα τοῦ Λασκαράτου ἔτρεχε μπροστά· ἔσπερνε τὸ σπύρον τῆς ζωῆς καὶ ἔρριχνε θεμέλια γιὰ παλάτια. Ὁ συγγραφεὺς τῶ «Καραχτήρων», τοῦ «Λόχου», τῆς «Στιχοῦργικῆς» καὶ τῆς «Ποιητικῆς» καὶ τῶ «Στιχοῦργημάτων» πρέπει νὰ τιμηθῇ ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς πρὸ μεγάλους προφυλακικοὺς ἀπόστολους τῆς Ἰδέας.

*

Πολὸν πρὸ παραμελημένα μεταχειρίζεται τὴ δημοτικὴν στὰ πεζὰ τοῦ ὁ Βαλαωρίτης. Ὑποχρεωμένος, μὲ ὄλη τὴν καλὴν του θέλησιν, νὰ γράψῃ μιὰ γλώσσα, ἀκόμα καὶ ἀφρόνιστα σὲ γράμματα, πού ὡς τὰ τότε δὲν τὴν εἶχε μεταχειριστῆ (στὴ γυναίκα του καὶ στοὺς δικούς του ἔγραφε πρὸ πολὺ ἰταλικὰ), στολισμένος μὲ τὰ ἑλληνικὰ τὰ γράμματα ἀπὸ δασκάλους σὺν τὸν Οἰκονομίδην, τὸν περίφημον στὸν καιρὸν τοῦ ἑλληνοιστῆ, γυμνασμένος μὲ τὸ παραπάνου στὸ μεταχειρισμὸν τῆς καθαρεύουσας, πολυγράφος, πεζογράφος καὶ ρήτορας μέσα στὴ Βουλῆ, λογομάχος, χάνει συχνὰ πυκνὰ τὰ νερά του μέσα στὸ δημοτικισμό, συχνὰ πυκνὰ τὰ θελώνει. τὰ νερά τῆς δημοτικῆς μὲ ἀνωφέλευτους λογιωτατισμούς, συχνὰ πυκνὰ ξεχνιέται στὰ καθιερωμένα τοῦ γραφτοῦ λόγου, καὶ στὸ τέλος φαίνεται σὰ νὰ τὴν βρῆται τὴ δημοτικὴ· στὰ πρὸ στερνά του γράμματα φηγουράρει ξανὰ ἢ καθαρῆουσα μαγερεμένη μὲ ἀραιὴν σάλτσαν λασκαρατικὴν. Καὶ ὅμως εἶναι ὁ ποιητὴς πού ἀγωνίζεται νὰ **κανονίσῃ**, καθὼς λέει, τὴ γλώσσα στὴν ποίησιν, καὶ πού ζωηρὰ αἰσθάνεται σὺν κάτι ἀπαραίτητο, τὴν ἀνάγκην

τοῦ κανονισμοῦ τῆς γλώσσας, καθὼς τὴν αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκην τούτη τόσο καὶ τόσο ποιητὴς μαζὶ καὶ γλωσσοπλάστες, καὶ γι' αὐτὸ μεγάλοι, ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες. Καὶ τί παράξενη τοῦ **κανόνα** ἢ μοῖρα, καὶ πὼς ὅλα ἐδῶ κάτω σχετικὰ πρέπει καὶ νὰ ζητάζονται! Μὲ τὸν κανόνα ὁ σχολαστικὸς τὴν σβανώνει τὴ γλώσσα. Μὲ τὸν κανόνα ὁ ποιητὴς τὸ στερεώνει τὸ γλωσσικὸν περπάτημα, λυτρώνοντάς το ἀπὸ τὸ τρίκλισμα τοῦ μεθυμένου. Τὸν κανόνα πού κοίταξε νὰ ἐφαρμώσῃ στὴν ποίησίν του ὁ Βαλαωρίτης, δὲν μπορούσε τότε νὰ τὸνε φανταστῆ γιὰ τὴν πρόζαν του. Αἰτία τοῦ κακοῦ ὁ μέγας τύραννος, ἢ Συνήθεια. «Ἡ συνήθεια πού καὶ τῆς φύσης τὸ καλοῦπι μπορεῖ νὰ τὰλλάξῃ», κρᾶζει στὸν «Ἀμλέτο» τοῦ ὁ Ποιητῆς, καὶ ὕστερ' ἀπὸ κείνον ποιητὴς καὶ ψυχολόγοι καὶ φιλόσοφοι, ὑμνολογώντας ἢ ἀναθεματίζοντας τὴ δύναμιν τοῦ τύραννου. Ὁ Βαλαωρίτης ὅσο εἶτανε συνηθισμένος νὰ σκαρώνῃ τὰ δημοτικὰ στὸ στίχον, καὶ τὰ λογιωτατιστικὰ στὰ πεζὰ, τόσο εἶταν ἀσυνήθιστος στὴν ἄλλη τὴ δουλειά. Μήτε παράδοση ξεχωριστὴ μπροστὰ του, μήτε συγκρατητὰ παραδείγματα. Καὶ ὅμως ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον κρέμεται, φτάνει νάχῃ γνώμην, θέλησιν καὶ ὑπομονήν, νὰλλάξῃ τὸ ρέμα τῆς συνήθειας, νὰ κάμῃ τὸν ἴδιον τὸν τύραννον, μὲ τὴν ἴδιαν τὴ ζώρην τοῦ χερσιῦ του, βοηθὸν καὶ σύμμαχον μιᾶς Ἀλήθειας καὶ μιᾶς Ἀγάπης. Ὁ Βεργωτὴς, πατριώτης τοῦ Λασκαράτου, ἕνας ἀπὸ τοὺς πρὸ φωτισμένους, μὰ τοὺς σχεδὸν ἀγνώριστους ὀπαδοὺς τῆς γλωσσικῆς ἰδέας, μὰς σημειώνει σ' ἕνα τοῦ πεζογράφημα: «Γράψε γράψε, ἔρχονται λίγο λίγο οἱ χάρες τοῦ Λόγου.» Αὐτὸ τὸ **γράψε γράψε**, καὶ ἡμεῖς ἀγωνιζόμεστε, τότε ἀργὰ ἀργὰ, τότε γοργὰ γοργὰ, νὰ βάλουμε σὲ πράξιν σὲ ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου· αὐτὸ τὸ **γράψε γράψε** πρέπει νὰ τὸ κινηθῆνε ὅσοι ἀπὸ μᾶς βᾶστανε κοντόλι, καὶ νὰ τὸ δοκιμάζουν ὅσο μπορούνε μελετημένα καὶ συστηματικὰ· γιὰτὶ μὲ τὸ **γράψε γράψε** τούτο ἔρχονται λίγο λίγο ὄχι μόνον οἱ χάρες, μὰ καὶ ἡ Νίκη τοῦ Λόγου. Αὐτὸ τὸ «γράψε γράψε» ἴσα ἴσα τοῦ ἔλειψε τοῦ Βαλαωρίτη γιὰ νὰ δώσῃ καὶ στὸν πεζὸν λόγον δείγματα ἀνάλογα μὲ κείνα τοῦ στίχου του. Μὰ καὶ ἔτσι: **οἱ χάρες τοῦ Λόγου** ξεμυτίζου ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ μοσκαβλᾶνε μὲ τὴν εὐωδιὰ τοῦ θυμιατοῦ τοῦ βουνησίου τις ἀμελέτητες καὶ βιαστικὲς τὸν δοκιμῆς. Πὼς μὲ τὸ ξανόγυμα τῆς γλώσσας τοῦ ξανοίγει καὶ ὁ ἄνθρωπος, καὶ πὼς κάποια κομμάτια ἀπὸ τὰ γράμματα τοῦ μᾶς δίνουνε κάτι πού σὰ νὰ μὴν τὰ βρίζουμε στὰ πολυσέλιδα καθαρηνουσιάνικα πεζὰ του! «Κλεισμένος μέσα στὸ γραφεῖο μου — γράφει στὸ πρῶτον τοῦ ἀπὸ τὴ Λευκάδα γράμμα, — 1² τοῦ Μα-

γιού του 1859—κάθομαι ανάμεσ' από δυο περιφρήμες μοιρολογίστρες, τή θειά Λάμπρω και τή θειά Σοφιά, και γράφω έσα τραγούδια είναι συνηθισμένες να λένε εις τούς πεθαμένους. Βλέπω έπου ή κοινωνία μας κάθε μέρα εξευγενίζεται και με τον εξευγενισμό της σαρώνει όλα έσα οι πατέρες μας μ'ς άφησαν και τ'α πετ' και τ'α καταφρονεί και δέν τ'α καταδέχεται, και έστοχάστηκα να κάμω τ'ο θινκτό μου να γλυτώσω έτι ήμυροέσω από τον εξευγενισμό έπου καταντ'α να είναι καταποντισμός. "Εκράξα λοιπόν αυτ'ες τ'ες δυο μοιρολογίστρες και άφου έταξα λαγούς με πετραχήλια, ώ του θαύματος! τ'ες είδα πρώτα να άχνίσουνε, ύστερα να κοκκινίσουνε. "Ερριξαν τ'ες πλεξίδες τους εις τήν τραχηλιά τους. "Ο άνασασμός τους έγινε συχνότερος και βροχή τ'α δάκρυα έρρεαν από τ'α βλέφαρά τους. "Επιάστηκαν ύστερα με τ'α χέρια και άρχισαν τ'ο νεκρικό τραγούδι, τ'ο όποιο κάθε λίγο και τ'ο έσυντράφευαν με βαρειούς στεναγμούς και με παράπονα.» Κ' έξακολουθεί ό ποιητής τήν ζομολόγησή του ένθουσιαστικά και διαχυτικά: «"Εγώ έκανα τ'ο μέρος τού πεθαμένου και έστεκα προσεχτικός και έγραφα στίχους, με τήν άλήθεια, ώραιότατους, και έπου ήθελε φέρουνε τιμή και δόξα εις τ'ο μεγαλύτερο ποιητή.»

*

Πρέπει να σταματήσω. Δέν άγγιξα παρά λιγοστά σημεία τής άξιοσπούδαχτης αυτ'ης ανταπόκρισης. Σ'ας συσταίνω, άνίσως έχετε καιρό, άνίσως κάποια περιέργεια ξύπνησε μέσα σας, να περάσετε μόνοι σας προσεχτικώτερα τις λιγροστές σελίδες τού «Βίου και των "Εργων» τού Βαλαωρίτη πού γνωρίζονται με τ'όνομα «Κείμενα εις πεζόν λόγον έν δημόδει.» Μπορεί να σ'ας δοθ'η άφορμή, να στοχαστ'ητε για λογής άντικείμενα και τής πολιτικής και τής φιλολογίας και τής ψυσιγνωμίας, γενικώτερα, τού καιρού εκείνου, έδω και μισός αιώνας, και τής ζωής, και τής ψυχής, και τού χαρακτήρα τ'ω δυο εκείνων, ταιριασμένων τότε, με σε πολλά άταίριαστων ποιητών, και τρανών πρόδρομων τής μεγάλης μας "Ιδέας, τής γλωσσικής. Και μπορεί και τούτο άκόμα να στοχαστ'ητε και να συμφωνήσετε μαζί μου σε τούτο: "Όποιος θέλει με νοΰ και με καρδιά να δουλέψη για τ'ο πνευματικό μας τ'ο ξανάθησμα, πού άνίσως δε στέκεται παραπάνου, με στέκεται έσα όλότσα στην πρώτη γραμμή με τήν πολιτική μας τήν άνόρθωση και μάλιστα πάει πιό μακριά από τούτη όποιος θέλει με νοΰ και με καρδιά να δουλέψη για τ'α ιδανικά τής σκέψης και τής τέχνης, πρέπει να μιμηθ'η τον ποιητή: Είτε στο γραφείο του κλεισμέ-

νος. είτε στους δ'άνοιχτους άγνάντια ούρανούς, με ρυθμίξη τ'ο έργο τής δικής του τής ψυχής, όσο κι αν ξεχωρίζη από τή γύρο της άτομική και άνυπότακτη ψυχή του, με ρυθμίξη τ'ο έργο του σύμφωνα με τ'ο καρδιοχτύπι μ'ας μεγάλης συντροφικής πνοής, λαϊκής, ένθικής, άνθρώπινης. "Ας άκούη τ'ο μυρολόγι τής θειά-Λάμπρας και τής θειά-Σοφιάς. "Ενας φιλόσοφος ειπε πώς ή καλλιτεχνική απόλαψη σ'α να πεθαίνης είναι και σ'α ν'άνασταίνεσαι σε μ'αν άλλη ζωή. Πρώτα, σ'αν πεθαμμένος με στέκεται ό μακαριστός εκείνος δουλευτής, και κλειώντας μέσα του σ'α μουσικό θέμα τ'ο λυπητερό, με και για τούτο βαθυστόχαστο, τραγούδι τής θειά-Λάμπρας και τής θειά-Σοφιάς, πού μου φαντάζονε σ'α δυο Μοιρες με μυστηριακά και με ύπονοητικά όνόματα, με ανασταίνεται ύστερα—ξετυλίγοντας τ'ο έργο του— μέσα στο έργο του. Θα είναι, σ'αλήθεια, ώραιότατο, και θα τού φέρη τιμή και δόξα, σ'αν εκείνες πού χαίρεται ό μεγαλύτερος ποιητής.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΛΑΜΑΣ

ΘΑΛΑΣΣΙΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ ΠΑΙΔΙ

"Εχει άμετρος καημός ό Νάρος, με τού Γιώργου μας ό καημός είναι από εκείνους πού ξεχνιούνται. "Εφτ'α χρόνια έζησε ό Γιώργος μας: έφτ'α χρόνια τυραννισμένα, από μι'α ζωή πού τ'ο ζωογονούσε, μόνο για να τ'ο σιγανομαραίνει τ'αδερφάκι μας. Και τον αγαπούσαμε όλα τ'αδέρφια τ'ο Γιώργος μας, ό ένας πιό πολύ από τον άλλο, γιατί ειτανε παιδί τής "Αγάπης: "Από τ'ο συμπαθητικό άγριασμένο προσωπάκι του, τήν άδύνατη με καθαρή φωνούλα του, τ'ο μικροκαμωμένο από τήν άρρώστια σωματάκι του, ως τή σπάνια και παραφύση έξυπνάδα του, ειτανε παιδί τής άγάπης και τού Χάρου ό Γιώργος μας. Και τον αγαπούσαμε όλοι πολύ, με απ' όλους πιό πολύ και τετράδιπλα, ό πατέρας μας: ειτανε έννιά μήνες πού όρφανεψαμε από τήν πολυαγαπημένη μάνα μας κι έλη του τήν άγάπη τήν ειχε για τ'ο ύστερονακίδι του πού έμεινε άχάϊδευτο. "Εκείνη τή χρονιά πριν να φύγη με τ'ο καράδι του με ειπε:

— Τ'ο Γιώργος και τ'α μάτια σας, παιδιά μου, έσ'ο πού εισαι πιό μεγάλος, ειπε σ' έμένα, τώρα πού δέν έχετε μητέρα, να φροντίξης για όλους, κ' ένα παραπάνω για τ'ο Γιώργος, και ό πατέρας μου βουρκωμένος έσκυψε και τον φίλησε πρώτο: έπειτα βιαστικά, βιαστικά άγκάλιασε κ' έμας τ'α πέντε μαυροφορεμένα παιδιά του, και γύρισε κατά τή θύρα να φύγη για να μη προφτάσουμε και δούμε τ'ο δα-

κρουσμένο πρόσωπό του και μᾶς πάρη τὸ παράπονο.

Κ' ἔφυγε ὁ πατέρας μας μετὰ τὸ καρδί του στὴ Μαύρη Θάλασσα κ' ἡμεῖς τὰ πέντε μαυροφορεμένα ἀδέρφια, κ' ἐγὼ ὁ μεγάλος— δεκατριῶν χρονῶν— ἀπ' ἔλους πρὸ πολὺ, σὰν τὰ μάτια μας κοιτάζαμε και χαϊδέδαμε τὸ Γιῶργο μας, τοῦ Χάρου τὸ παιδί.

Περνοῦσε ἔτσι ὁ χειμῶνας ὁ βαρὺς κι ὁ Γιῶργος μας πότε καλήτερα, πότε χειρότερα, σιγανομαρινότανε τὰδερφάκι μας. Ἐνα βραδινὸ ἤσυχο σὰν ἀγγελούδι κοιμήθηκε ἀπὸ νωρίς· και τᾶλλα ἀδέρφια μου δὲν ἀργήσανε νὰ πλαγιάσουν· ἐγὼ πρὶν νὰ ἡσυχάσω, ἐπῆγα στὸ κρεββατάκι του νὰ τὸν φιλήσω. Θυμᾶμαι πὼς δὲ μοῦ ἔκανε καμμιὰ ἐντύπωση ἡ ἀναπνοὺλα του ποὺ ἔδγαινε κομπιασμένη και στενάχωρη· εἶμουνα μικρὸς, δὲν ἤξερα πὼς πεθαίνουσε και δὲ γνώριζα τοῦ θανάτου τὸ πρόσωπο· τὸν φίλησα και πλάγιασα ἤσυχος. Τὴν αὐγὴ στὸ γλυκοξύπνημα ἔτσι ἄθελα τονὲ συλλογίστηκα· ὅλη τὴ νύχτα ἄχνη δὲν ἔδγαλε τὸ πουλάκι μου· τί ἤσυχα ποὺ κοιμάται; ἔλεγα μονάχος μου, δόξα σοι ὁ Θεός, αὐτὲς τίς ἡμέρες εἶναι καλήτερα, και πόση χαρὰ θὰ τῷχει ὁ καημένος ὁ πατέρας σὰν ἐρθῇ. . . Τὸ καντήλι στὸ εἰκονοστάσι θαμπόφεγγε ἀχνό· ξάφνου κάποιο εἰκόνημά μας μοῦ φάνηκε πὼς ἔτριξε· ξαφνιάστηκα, μὰ ἡ ἡρεμία ποὺ ξαναβασιλεψε μοῦδωσε θάρρος και μ' ἔκανε κ' ἐνόμισα πὼς δὲν ἄκουσα τίποτα. . . Τὸ καντήλι στὸ εἰκονοστάσι θαμπόφεγγε ἀχνό· ἡ φλογούλα του καθὼς τρεμόσβυνε θαρρεῖς κ' ἔπαιρνε τὴ μορφή τοῦ Γιῶργου μας· σηκώθηκα σὰν ἀπ' ὄνειρο πῆγα κοντὰ στὸ κρεββατάκι του κ' ἔγειρα νὰ τὸν ἰδῶ. . . ὁ Γιῶργος μας χαμογελοῦσε· εἶμουνα μικρὸς και δὲ γνώριζα τοῦ θανάτου τὸ πρόσωπο· Γιῶργο! ψιθύρισα σιγανὰ. . . ὁ Γιῶργος χαμογελοῦσε, στοχάστηκα, νὰ εἶτανε ξύπνιος και πὼς τόκανε ἐπίτηδες· και δὲ μ' ἀπαντοῦσε, Γιῶργο! . . . ξαναφώναξα δυνατώτερα κ' ἔσκυψα και τὸν φίλησα. . . ὁ Γιῶργος ἔλοένα χαμογελοῦσε· ξαφνιάστηκα γιὰ τὸξοξύπνημά του, και σὰν ἀστραπή ἔλαμψε στὴν παιδικακίαια μου ψυχὴ ἡ ἀλήθεια, κ' ἐφοβήθηκα· φοβήθηκα τὸ Γιῶργο μας, ποὺ τόσο ἔλοι· μας ὁ ἕνας περισσότερο ἀπὸ τὸν ἄλλο ἀγαπούσαμε, και ποὺ χαμογελοῦσε.

Τρομασμένος συλλογίστηκα νὰ μὴν ξυπνήσω τᾶλλα τὰδέρφια μου και ἰδοῦνε τοῦ Γιῶργου μας τὸ χαμόγελο και τρομάξουνε. Ντύθηκα, ἄνοιξα τὴ πόρτα κ' ἔδγῃκα· οἱ δρόμοι ἔρημοι εἶτανε γιομάτοι χιόνια· εἶδα ἕνα δυὸ γνώριμους ποὺ πηγαίνανε ἀξενιαστοί, πρῶνοι· στὴ δουλειά τους· ποὺ νὰ ξέρανε πὼς ὁ Γιῶργος μας χαμογελοῦσε· κάτω σκυλιὰ στὴ γειτονιὰ βαβίζανε λυπητερά. Πῆγα ξύπνησα ἕνα θεῖο μου—ὁ Θεὸς σχωρέστενε—ποὺ καθόντανε κοι-

τὰ μας, και σὲ λίγο ἄμα ἦρθε σπῆτι μας, ἔλοι μας και ὅλη ἡ γειτονιὰ ἔμαθε πὼς ὁ Γιῶργος μας χαμογελοῦσε.

Τ' ἀπομεσήμερο ἦρθανε οἱ παπᾶδες τὸν πῆρανε και τὸν βάλανε νὰ κοιμηθῇ μέσα στὸ χῶμα· ἐχίονιζε δυνατὰ· τὸ δειλινὸ ξαναπέρασα ἀπὸ τὸ κοιμητήρι τὸ ἰδιοπάλλευκο τὸ χιόνι εἶχε σκεπᾶσει· τὸ χῶμα ποὺ εἶτανε λίγο φουσκωτὸ στὸ μέρος ποὺ τὸν θάψανε· ἕνα νυχτοπούλι· ἦρθε κ' ἐκάθισε στὸ Σταυρό του ἀπάνω κ' ἐφοβήθηκα· ἔφυγα και δὲν ἐγύρισα νὰ ξαναδῶ πίσω μου. Ἄχ πὼς θὰ φοβάται ὁ Γιῶργος μας τὸ νυχτοπούλι, συλλογιζόμενα ὅσο ἔφυγα.

Ἐγράψαμε τοῦ πατέρα μας στὴν Πόλη ποὺ εἶτανε τὸ καρδί· εἶτανε ὁμως φευγάτος και δὲν ἔλαβε τὸ γράμμα μας.

Μιὰν αὐγὴ δυὸ μάκρυνα ἀπὸ τὸ σπῆτι πενήντα βήματα, μετὰ ξάφνιασε ὁ πατέρας μας, δὲν ἐπρόφτασα νὰ τοῦ εἰπῶ «καλῶς ὄρισες» μ' ἀγκάλιασε, μετὰ φίλησε και πρώτη του ἐρώτηση.

— Καλὰ εἶναι ὁ Γιῶργος μας; Ἐγὼ δὲν μπόρεσα νὰ τοῦ πῶ τίποτα, πὼς νὰ τοῦ εἰπῶ πὼς ὁ Γιῶργος μας. . . τοῦ πατέρα μου τὰ μάτια βουρκώσανε.

— Πᾶει ὁ Γιῶργος μας, παιδί μου, ψιθύρισε ἀνάμεσα στοὺς λυγμούς της· ἔγυρε μ' ἀγκάλιασε ἐμένα σφιχτὰ, δυνατὰ, παράξενα και μετὰ φίλησε δυὸ τρεῖς φορές παραπάνω. . .

Πόλη

ΝΙΚΟΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΣ

Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

Τὴν παραμένει Παρασκευὴ τὸ βράδι, στὰ γραφεῖα τοῦ «Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου», ὁ κ. Στέφανος Ραμῆς μίλησε μπροστὰ σὲ διαλεχτὸ ἀκροατήριον ἀπὸ κυρίες και κύριους· γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦ Ὁμίλου, ἀγγίζοντας πάνου στὴν κοινὴν του και διάφορα παιδαγωγικά, γλωσσολογικά και φιλοσοφικά ζητήματα.

Ἡ μελέτη τοῦ «Κριτικοῦ τοῦ Νομῆ» γιὰ τὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλέα» ἔμεινε γιὰ τὸ φίλλο τῆς ἄλλης Κερικαῆς.

Ἡ Ἐκαταμῆς ποὺ τὴ διάβασε χερσόγραφη εἶπε: «Ἄν ὑποθεθεῖ πὼς τὸ ποίημα δὲν εἶναι δικό μου και ἡ κριτικὴ αὐτὴ δὲν εἶναι γραμμένη γιὰ ἔργον μου, μπορῶ νὰ πῶ ἀδίσταχτα πὼς τὴ θαμάξω γιὰτὶ ἀναλύει και ἐγγίζει πιστὰ τὸ ποίημα κι ἀξίζει τὸ βαρὺ ὄνομα τῆς Κριτικῆς».

ΣΩΤΗΡΙΗ ΣΚΙΠΗ

ΕΦΤΑ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ

Ἡ Μεγάλη Αἴθα, φρ. 3. Κάλβεια μέτρα, φρ. 2.— Ἄγια-Βαρθάρα, φρ. 2.— Ἡ Νύχτα τῆς Πρωτομαγιάς, φρ. 2.— Ὁ Ἀπέθαντος, φρ. 3.— Θέατρο και Πρῶξα, φρ. 2.— Τρόπαια στὴν Τρικυμία, φρ. 2.— Οἱ Τσιγγανόθεοι, φρ. 2.

Η ΤΙΜΗ ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ ΦΡ. 15.

PARIS—13, rue du Val-de-Grâce.

ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατά τὴν 30 Νοεμβρίου 1910

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

	30 Νοεμβρίου 1910	31 Ὀκτωβρίου 1910
Ταμίων	7,348,311.22	6,440,744.13
Εἰς μεταλλικὸν	970,750.—	1,037,580.—
Εἰς Τραπεζικὰ γραμμάτια Ἴονικῆς Τραπεζῆς	931,009.—	856,397.—
Εἰς κεραματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραγμα	14,984,367.—	14,209,000.—
Διαθέσιμα συμφώνως Νόμῳ ΓΧΜΒ' } Εἰς χρυσὸν Φρ. 1,674,715.—	48,517,240.87	48,026,223.01
» } » συνάλλαγμα » 13,309,652.—	60,174.40	60,174.40
Ἐξωτερικὸι ἴσμοι. } Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ εἰς τὸ Ἐξωτερικόν	61,778,575.42	61,778,575.42
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἐπὶ ἀναγ. κυκλοφ. Τραπ. Γραμμ.	9,000,000.—	9,000,000.—
» πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν διδράχμων καὶ μονοδράχμων	60,658,076.65	60,934,926.15
Ὁμολογίαὶ ἑθνικῶν δανείων } Εἰς χρυσὸν Δρ. 27,871,546.10	3,142,100.—	3,142,100.—
» } Εἰς Τραπ. Γραμμάτια » 32,786,530.55	23,287,548.50	23,151,462.85
Ἐντοκα γραμμάτια Ἑλλ. Δημ. οἰκ. εἰς τραπεζ. γρ/τια.	18,705,652.80	18,585,367.84
Προξοφλήσεις	6,817,104.85	6,048,295.95
Καθυστερήσεις προξοφλήσεων	68,546,996.26	68,897,069.51
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ ἴσμοι ἐπὶ ἐνεχύρω χρηματογράφων.	47,511,163.35	47,602,749.62
Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρω ἐμπορευμάτων	17,208,242.90	17,355,901.09
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ ἴσμοι ἐπὶ ὑποθήκῃ	7,499,855.25	7,490,498.50
Δάνεια εἰς δῆμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα.	4,250,000.45	4,250,000.—
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	98,456.45	102,456.45
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτημ.	9,210,363.66	9,220,935.53
Μετοχὴ εἰς ἐγχώριους ἐταιρείας	3,634,612.33	3,496,020.21
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης εἰς χρυσὸν	1,391,562.72	1,386,847.62
Ὁμολογίαὶ λαχ. δανείων Ἑθνικῆς Τρ. τῆς Ἑλλάδος	1,381,921.27	2,677,410.28
Καταστήματα Τραπεζῆς καὶ κτήματα εἰς ἀνεγκαστικῶν ἐκποιήσεων	931,840.—	931,840.—
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	400,000.—	400,000.—
Ἐξόδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς Τραπεζ. Γραμματίων).	876,666.01	766,680.53
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἔξωτερικῷ		
Δ/σμός ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβερνήσεως εἰς κέρδη Τραπεζ. Γραμματίων		
Ἐξαγορὰ προνομίου Προνομ. Τραπεζῆς Ἡπειροθεσσαλίας		
Διάφορα		
	Δραχ. 417,202,590.91	414,849,256.09

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Μετοχικὸν κεφάλαιον.	Δρ. 20,000,000.—	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια.	13,500,000.—	13,500,000.—
Τραπεζικὰ Γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ:		
α) διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως.	Δρ. 61,778,575.42	
β) » » τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς.	48,255,191.81	
γ) » » συμφώνως Νόμῳ ΓΧΜΒ'	14,984,367.—	
Κεραματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραγμα	9,000,000.—	9,000,000.—
Καταθέσεις ἐν ὄψει εἰς μεταλλικόν	5,800,845.58	7,284,991.82
Καταθέσεις ἐν ὄψει εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	19,452,165.49	19,581,730.31
Ἐπιταγαὶ πληρωταί	1,965,801.54	1,603,720.04
Μερίσματα πληρωτά	214,700.—	224,990.—
Διεθν. Οἰκονομ. Ἐπιτροπὴ ἴσμος καταθ. ἐκ δημ. ὑπαγγ. προσόδων.	Εἰς χρυσὸν Δρ. 1,030,733.06	
	Εἰς τρ. γρ. » 8,084,085.31	
	9,114,818.37	4,595,417.82
Υπηρεσία Ἑθνικῶν Δανείων εἰς χρυσὸν	481,104.80	510,765.65
Υπηρεσία Ἑθνικῶν δανείων εἰς τρ. γραμ.	286,920.95	307,958.05
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς χρυσὸν	201,091.08	201,091.08
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	2,866.70	2,866.70
Ἐντοκος καταθέσεις Δημ. εἰς χρυσ. (προϊὸν προκαταβολῆς 40,000,000)	3,901,630.44	4,171,678.63
Ἐντοκοὶ καταθέσεις Δημ. εἰς χρυσ. διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σ.Π.Δ.Σ.	60,174.40	60,174.40
» » » τρ. γραμμ.	58,816.40	58,816.40
Καταθέσεις ὑπὸ προθεσμίων καὶ διαρκεῖς	120,236,800.33	120,452,424.47
Λαχειοφόρον Δάνειον Τραπεζῆς 3 % εἰς χρυσὸν	39,225,120.—	39,225,120.—
» » 2 1/2 % εἰς τραπεζ. γραμμάτια	20,239,700.—	20,239,700.—
Ἐπηρεσία Λαχειοφόρου δανείου Τραπεζῆς 3 % εἰς χρυσὸν	1,322,974.—	1,613,986.—
» » 2 1/2 % εἰς τραπεζ. γραμμάτια	296,045.50	310,257.50
Καταθέσεις Ταμιευτηρίου.	16,789,647.82	16,303,357.61
Διάφοροι Λογαριασμοὶ	1,040,347.46	728,761.85
Διάφορα	8,989,828.32	8,694,294.40
	Δραχ. 417,202,590.91	414,849,256.09